

A.B.C. voor kiezers en niet-kiezers

<https://hdl.handle.net/1874/234798>

1892 1892 II, 1

1392

86

mm 11312

A B C

VOOR

KIEZERS EN NIET-KIEZERS

DOOR

C. TE LINTUM,

Leeraar aan het Instituut „Prins” te HAARLEM.

J. C. VAN DILLEN. — NOORDWIJK (BINNEN).

A B C

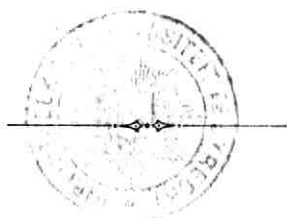
VOOR

KIEZERS EN NIET-KIEZERS

DOOR

C. TE LINTUM.

Leeraar aan het Instituut „Prins” te HAARLEM.

J. C. VAN DILLEN. — NOORDWIJK (BINNEN).

1892

VOORREDE.

Dit kleine woordenboekje wil, door weinig te geven veel bereiken. Het is een nieuweling en dankt zijn ontstaan aan de volgende overweging:

Ons volk heeft van oudsher zich niet veel met de politiek opgehouden; vele eeuwen lang was de leus: „laat de Heeren maar begaan." Na 1848 is dat gelukkig anders geworden en vooral in de laatste jaren is de belangstelling zeer vermeerderd. Hoe kan het anders in een tijd van stoom en couranten? De blik *moet* verruimd worden: de gedachten van een burger blijven niet meer hangen bij huis en gemeente alleen; ieder verlangt ook te weten, hoe het in provincie en Staat toegaat; in de eerste plaats, hoe daar met de dubbeltjes wordt omgesprongen.

Hoe dat nu gewaar te worden en vooral, hoe dit altijd tot zijne beschikking te hebben? De kiezer kan toch niet meer naar school gaan en de bestaande handboeken over staatsinrichting raadplegen; ja, daar zijn wel heele goede bij, maar zij hebben twee gebreken: 1°. zijn ze te duur, 2°. vereischen ze eene gezette studie. Dit A B C-boekje komt voor een groot deel aan die twee bezwaren te gemoet: de prijs is laag en ieder, die 't alphabet kent, kan er te allen tijde vinden, wat hij zoekt.

Het werkje is geschreven voor het algemeen publiek en daarom zooveel mogelijk in populairen stijl gehouden: de taal der wetten toch, hoe bewonderenswaardig dikwijls, schrikt den gewonen burger nog altijd eenigszins af. Ook

is gestreefd naar de meest mogelijke duidelijkheid en kortheid : meer dan eens zijn kleine bijzonderheden weggelaten, om de hoofdzaken beter te doen uitkomen.

De Schrijver verzoekt vriendelijk, aan eventueele HH. beoordeelaars hem daarover niet al te hard te vallen.

Hier en daar zijn enkele opmerkingen bijgevoegd, om den kost wat smakelijker te maken, evenals zout en specerijen bij den maaltijd.

De inhoud omvat : de grondtrekken van staats-, provinciaal- en gemeentebestuur, benevens enkele daarmee verwante en veel voorkomende zaken. De behandeling der stof is natuurlijk van dien aard, dat geen burger, van welke richting ook, zich zal behoeven te ergeren.

Behalve voor den gewonen staatsburger, zou dit boekje wellicht ook zijne diensten kunnen bewijzen op Hoogere Burgerscholen. Kweek- en Normalscholen, waar de staatsinrichting leervak is (schrijver dezès weet bij ondervinding, hoe verzet een schooljongen is, op gemakkelijke en handige boekjes en ook, welke moeite hij meestal heeft, om reeds behandelde zaken terug te vinden in zijn gewoon leerboek). Zelfs ambtenaren, studeerenden, gemeenteraadsleden, etc. kan het te pas komen, om snel iets op te slaan.

Aan 't slot brengt de Schrijver een woord van hartelijken dank aan zijn veeljarigen vriend, den heer B. A. BEEKMAN, hoofdcommies ter secretarie van Deventer, die het boekje razag en op vele plaatsen verbeterde, zooals dit van iemand van langdurige ondervinding en gezette studie te verwachten was. Verscheidene personen, staatslieden, journalisten, bestuurders van kiesverenigingen, enz. betuigden hunne ingenomenheid met het doel van dit werkje ; S. hoopt dat het algemeene publiek van dezelfde meening zal zijn.

Voor op- en aanmerkingen (welwillend of onwelwillend), bijvoegingen etc. houdt de Schrijver zich ten zeerste aanbevolen.

HAARLEM, April '92.

C. TE LINTUM.

A.

Aanmunting geschiedt van rijkswege; wél mogen particulieren gouden tientjes en negotiepenningen laten aanmunten (gulden, halve gulden en rijksdaalders op 't oogenblik niet, in 't algemeen wel).

Aanslagbiljet is een stuk, waarop aangegeven is het bedrag der te betalen rijks-, provincie-, gemeente- of waterschapsbelasting. Het vermeldt in den regel ook grondslagen, klasse en opcenten.

Aantal inwoners van gemeente, provincie of rijk wordt meestal berekend volgens de laatste openbare volkstelling. Zoo'n telling heeft om de 10 jaar plaats, 't laatst is ze gebeurd 31 Dec. 1889.

Aantal leden van den gemeenteraad is tusschen 7 en 39, naar gelang van 't aantal inwoners der gemeente; aldus:

INWONERS:	AANTAL RAADSLEDEN:
Beneden 3000	7
van 3000—6000	11
” 6000—10000	13
” 10000—15000	15
” 15000—50000 telkens 2 leden meer voor 5000 inwoners.	
” 50000—80000 ” 2 ” ” voor 10000 inwoners.	
” 80000—100000 altijd 37 leden, boven 100000 altijd 39 leden.	

Het aantal raadsleden is dus steeds *oneven*.

Aantal scholen in iedere gemeente wordt bepaald door den gemeenteraad; de besluiten hierover en omtrent de vakken van onderwijs moeten echter aan Gedep. Staten worden medegedeeld. Als dat aantal of de omvang van het onderwijs onvoldoende is, bevelen Ged. Staten vermeerdering.

Aantal wethouders: voor gemeenten beneden 20.000 inwoners *twee*, boven 20.000 inw. 3 of 4 ad libitum.

Abolitie is een besluit, waarbij bevolen wordt, met een begonnen rechtsgeding niet verder voort te gaan; alleen de wet mag dit uitspreken.

Absolutisme is de onbeperkte regering door één persoon, zooals men die vindt in Perzië, bij de Negers, etc., niet geheel en al in Rusland.

Academie van beeldende kunsten is eene rijksschool tot opleiding van schilders en beeldhouwers, te Amsterdam.

Accijnzen zijn belastingen op het verbruik van levensmiddelen of andere waren. In ons land heft het Rijk ze tot heden op *gedistilleerd, suiker, wijn, zeep, zout, bier, azijn* en *rundvleesch*. Vroeger (vóór 1855 en 1863) ook op meel, brandstoffen en varkens en schapenvleesch.

De gemeenten (behalve enkele uitzonderingen) mogen ze niet meer heffen sedert de wijziging der Gemeentewet in 1865 (zie *Gemeente-accijnzen*). Enkele, vooral die op zout en zeep, drukken sterk op den minderen man: ze zullen daarom wel binnen niet te langen tijd afgeschaft worden.

Additioneele (bijgevoegde) **artikelen** van de Grondwet vindt men achteraan die wet. Ze dienen, om den overgang van de oude op de nieuwe wetgeving te regelen. Er wordt in gezegd, wat afgeschaft is en wat in stand blijft, alsmede, dat, zoolang er niet eene *wet* gemaakt is tot uitvoering van eenig artikel der Grond-

wet, zal gelden, wat in de addition. artikelen is neergeschreven. Zoo vindt men er nu al sedert 4 jaar de gedeeltelijke regeling van het kiesrecht.

Adeldom was vroeger een voorrecht, een hoogere stand. Hij werd afgeschaft in den Franschen tijd, bij ons weér ingevoerd bij de Grondwet van 1814. Sedert 1848 moet zijn eenige voorrecht zijn het voeren van titels, die de Koningin verleen kan (tegen vrij hooge kosten van registratie). Vreemden adeldom mag niemand aannemen zonder toestemming der Koningin.

Ad interim (tijdelijk) kan soms een minister benoemd worden.

Administratie is alle beheer van zaken, zoo ook van den Staat, de Provincie of de Gemeente; ze berust bij regeering en ambtenaren.

Administratieve rechtspraak is de beslissing van geschillen over de juiste toepassing van wetten en voorschriften. Ze wordt uitgeoefend door de Regeeringslichamen, als de Gemeentebesturen, de Waterschapsbesturen, de Provinc. Staten, de Gedep. Staten en de Koningin (deze laatste wordt daarbij voorgelicht door een der afdeelingen van den R. v. State). Het plan bestaat, in dezen verandering te brengen.

Advocaat-generaal heet de plaatsvervanger van den beschuldiger bij den Hoogen Raad en bij de Gerechts-hoven.

Afdeelingen heeft de Raad van State (voor geschillen van bestuur, koloniën, financiën, etc.) en in afdeelingen *kunnen* de andere regeeringscolleges zich splitsen, om voorstellen te onderzoeken (vóór 1887 *moesten* de Eerste en Tweede Kamer dit doen).

Afdeeling voor geschillen van bestuur (in den R. v. State) zie Administr. rechtsspraak.

Af- en overschrijving kan plaats hebben op de begrootingen van Rijk, Provincie, Gemeente enz., indien

op den eenen post geld te kort komt, terwijl er op den anderen over is. Bij eene gemeente-begrooting moet die af- en overschr. apart goedgekeurd worden door de Ged. Staten, bij eene Provinc. begrooting door de Koningin.

Afkondiging der gemeente-verordeningen is alleen verplicht, als in die verordeningen straf bedreigd is, van de overige kan echter ieder ingezetene inzage verkrijgen en ook (op eigen kosten) afschrift.

Afkondiging eener wet moet plaats hebben zoo spoedig mogelijk, nadat ze door de Koningin ondertee-kend is, door plaatsing in het *Staatsblad*, (zie aldaar). Als de wet zelf geen ander tijdstip vaststelt, treedt ze 20 dagen na de afkondiging in werking.

Afkondiging der Provinciale verordeningen geschiedt in het Provinciaal blad; ze treden 8 dagen later in werking.

Afkondiging van een algem. maatr. van bestuur geschiedt in het *Staatsblad* (na 20 dagen in werking) of in *Staatsblad* en *Staatscourant* tegelijk (na 5 dagen in werking).

Algemeen belang (bij de Romeinen „res publica,” waarvan „Republiek,”) is datgene, wat voor verreweg het grootste deel der maatschappij nuttig is. Elk moet er iets voor over hebben, anders kan geen maatschappij of Staat bestaan. Tegenover algemeen belang staat partijbelang of persoonlijk belang.

Algemeene maatregel van bestuur is een koninklijk besluit (ook door den minister ondertee-kend en genomen na verhoor van den Raad van State), dat meestal dient, om eene wet nader uit te werken (b.v. de regeling van examens en de inrichting der schoollokalen ingevolge de wet op het L. onderwijs).

Aftreding der leden van de Eerste Kamer moet plaats hebben iedere *drie* jaar voor een derde deel, zoodat elk lid 9 jaar zitting heeft.

Aftreding der Gemeenteraadsleden heeft plaats om de *twee* jaar voor een derde deel, zoodat ieder lid 6 jaar zit.

Aftreding van de leden der Prov. Staten heeft plaats om de *drie* jaar voor de helft, zoodat ieder lid 6 jaar zit.

Aftreding van de leden der Tweede Kamer moet geschieden om de *vier* jaar, allen tegelijk, dus in 1895, 1899, 1903 enz.

Vroeger trad om de 2 jaar de helft af, doch in 1887 is dit veranderd; de meening der kiezers kan zich nu ieder 4 jaar zuiver openbaren.

Ambten zijn opdrachten, die volgens zekere voorschriften (*instructies*) moeten vervuld worden. Er zijn rijks-, provinciale-, gemeentelijke-, waterschapsambten, enz.

Ambtenaren zijn de personen, die de ambten bekleeden; *zij* vooral moeten het algemeen belang boven het bijzondere stellen. Over hunne *benoeming, jaarwedde* en *ontslag* zie aldaar.

Amendement noemt men elk voorstel tot verandering of wijziging van een ontwerp. De Tweede Kamer heeft het recht van amendement, de Eerste niet, wel de Vereenigde Kamer 1^e en 2^e samen, sedert 1887; ook hebben het de Prov. Staten en de Gemeenteraad.

Amnestie is de *wettelijke* verklaring dat zeker misdrijf niet de gevolgen zal hebben, die de wet er aan verbindt. Het komt er hierbij niet op aan, of eene vervolging reeds is ingesteld en of men de schuldigen al dan niet kent. Een modern voorbeeld van amnestie leverde Chili na den burgeroorlog.

Amortisatie is delging of afbetaling van schuld. Bij de *vaste* staatsschuld is *aflossing* niet verplicht, bij de *vlottende* wel (zie aldaar). Toch wordt bij ons jaarlijks ook iets van de vaste schuld gedelgd, maar daarentegen nu en dan weer bijgeleend.

Anti-revolutionnaires zijn zij, die volgens de gewone manier van spreken, „tegen de beginselen der revolutie van 1789 zijn.” Eigenlijk zijn het diegenen, die den Staat willen ingericht zien volgens den geest der Orthodoxe Kerk. De grondlegger der partij was Groen van Prinsterer omstreeks 1840.

Antwoord op de troonrede geeft zoowel de Eerste als de Tweede Kamer in 't laatst van September. Het moet nog wel eens dienen, om de regeering een beetje aan te zetten of om nadere verklaringen uit te lokken; dat het hiervoor echter altijd helpt, willen wij niet beweren.

Armenzorg is staatszorg volgens de Grondwet. De armenwet zegt echter, dat de regeering pas hulp mag verleenen, als de arme niet terecht kan bij kerkelijke of particuliere instellingen. Die zorg komt dan neer op het Burgerlijk armbestuur in iedere gemeente.

B.

Begrooting is eene lijst van uitgaven en ontvangsten die in een toekomstig tijdperk vermoedelijk te doen zijn. Bij 't Rijk, de provincie en de gemeente wordt ze ieder jaar door Ministers, Gedeputeerde Staten of B. en W. aangeboden. Meestal komt ze echter niet vóór 't Nieuwe jaar klaar. De begrootingen van provincie en gemeente hebben natuurlijk hoogere goedkeuring noodig. Onder Willem I had men tienjaarlijksche Rijksbegrootingen, onder Willem II tweejaarlijksche.

Begrootingswetten. De rijksbegrooting is verdeeld in 11 hoofdstukken, die ieder op zichzelf door de Staten-Generaal goedgekeurd, en door de Koningin ondertee-kend moeten worden, die dus ieder eene begrootingswet vormen.

Beheer der gelden van het Rijk, bij den Minister

van Financiën en de Rekenkamer (onder hen betaalmeesters en ontvangers), van de provincie bij de Gedeputeerde Staten en betaalmeesters, van de gemeente bij B. en W. (onder hen staat de ontvanger).

Belastbare waarde is de som, waarvan men voor een gebouwd of ongebouwd eigendom grondbelasting moet betalen. De grondbelasting is n.l. zoo ingericht, dat de heele opbrengst altijd dezelfde is (sedert 1835), maar pondspondsgewijze over de eigendommen wordt aangeslagen. Hiervoor bepalen de schatters de belastbare waarde, die natuurlijk veranderen kan bij verbetering of achteruitgang van den grond.

Belasting is het geld, dat een ingezetene moet betalen, om de staats-, provinciale- en gemeentelijke huishouding aan den gang te helpen houden. Ze is voor menig een ergernis, een nachtmerrie; ten onrechte: ieder geniet van de overheid bescherming tegen onrecht, diefstal, etc., de regeering zorgt voor waterstaat, verkeerswegen, onderwijs etc. — men moet dus met plezier belasting betalen, mits — ieder naar zijn vermogen!

Benoeming der Rijksambtenaren geschiedt door de Koningin of van Harentwege, der provinciale door de Provinciale of door de Gedeputeerde Staten, of door den Comm. in de provinciën, der gemeentelijke, door den Raad of door B. en W., of door den Burg. alleen.

Benoeming der leden van den Hoogen Raad geschiedt door de Koningin uit eene voordracht door de Tweede Kamer opgemaakt. Evenzoo van de leden der *Rekenkamer*.

Benoeming der officieren van leger en vloot geschiedt ook wel door de Koningin, doch volgens eene wet. Voor verschillende andere takken van dienst bestaan reglementen voor benoeming, bevordering en ontslag, bij andere heerscht nog eene al te groote mate van vrijheid, b.v. bij het burgemeestersambt.

Beperkte monarchie is eene regeering, waarbij een vorst aan 't hoofd staat, wiens macht echter beperkt wordt door voorschriften (in de Grondwet vervat).

Beperkte monarchie is dus gelijk aan Constitutioneele monarchie.

Bescherming wordt door den staat verleend aan personen en goederen, zooveel mogelijk voor ieder gelijk.

Betrekkelijke meerderheid heeft b.v. bij eene verkiezing iemand, die meer stemmen ontvangen heeft dan een van de anderen. Ze heeft alleen waarde bij herstemmingen.

Bezoldiging der rijksambtenaren geschiedt door het rijk, der provinciale eveneens door het rijk of door de Provincie, naar den aard der betrekking (b.v. Cdk. door het Rijk, opzichter v. d. Prov. Waterstaat door de Prov.), der gemeentelijke door de gemeente, der particuliere door hunne werkgevers. — Uitzonderingen :

Bezoldiging der gemeentelijke onderwijzers geschiedt gedeeltelijk door het rijk (sinds 1889 voor ieder onderwijzer eene vaste som). — Evenzoo die der onderwijzers aan bijzondere scholen met minder dan f 80 schoolgeld, die geen middel van bestaan zijn.

Bezoldiging der predikanten en pastoors geschiedt gedeeltelijk door het Rijk, behalve bij de afgescheidenen, die het geld niet hebben wilden en bij niet wettelijk erkende genootschappen. Bij de Ned. Herv. Kerk is deze bezoldiging eene rechtmatige schadevergoeding voor haar in den Franschen tijd ontnomen goederen, voor de andere genootschappen is ze alleen ingesteld voor de gelijkheid (Grondw. art. 171).

Bewijs voor toelating moeten pas aangekomen vreemdelingen halen bij den burgemeester der plaats, waar ze aankomen. Hebben ze geen middelen van bestaan of geen stukken met naam en vroegere verblijfplaats, dan worden ze over de grenzen gezet.

Bezittingen van Nederland en andere werelddeelen zijn de Oost-Indische eilanden, voor het grootste deel.

Bezwaren tegen den aanslag in de Rijks directe belastingen kunnen ingebracht worden bij de Gedeputeerde Staten, zooals op het biljet staat gedrukt. (belastingwet 1845).

Bijdragen van België moeten jaarlijks in onze schatkist vloeien, n.l. *f* 10.000 voor werken ter uitloozing van Vlaamsche wateren (in Staatsvlaanderen) en *f* 50.000 voor vuren en bakens op de Wester-Schelde. (Het in 1839 voor België vastgestelde aandeel in de renten der staatsschuld is sedert lang afgekocht).

Bijzonder onderwijs is alle onderwijs, dat niet van overheidswege ingesteld is, ook al wordt het gedeeltelijk door de regeering betaald (gesubsidieerd onderwijs). Het kan zijn lager, middelbaar of hooger onderwijs.

Buitengewone rechtbanken zijn bij ons gelukkig niet meer geoorloofd, behalve in eene streek of plaats, die in staat van beleg of oorlog verklaard is. In de tijden van Oldenbarneveldt had men ze wel.

Buitengewone zitting der Provinciale Staten heeft bijna alleen plaats, als tusschentijds een lid van de Eerste Kamer moet verkozen worden (door bedanken of sterfgeval). De gewone beginnen op den 1^{en} Dinsdag in Juli en op den 1^{en} Dinsdag in November. De buitengewone worden door den Commissaris der Koningin na machtiging van de Koningin bijeengeroepen.

Buiten staat om te regeeren is de Koning of Koningin bij gemis aan verstandelijke vermogens of bij zware ziekte of bij afwezigheid (Willem III begin 1890).

Burgemeester is het hoofd van het gemeentebestuur, vertegenwoordiger van de uitvoerende macht (benoemd door de Koningin voor 6 jaar), hulpofficier van justitie en hoofd van politie. Dus een belangrijk ambt. Toch kan ieder het verkrijgen, die maar 25 jaar oud is en zijne burgerrechten heeft.

Burgerlijk wetboek is de verzameling van wetsbepalingen, die de verhouding der burgers onderling regelen, met betrekking tot bezit, familieverhouding, enz. Ons B. W. is van 1838; voor dien tijd hadden we het Code civil, in vorige eeuwen een chaos. Hier is dus duidelijk vooruitgang. Ieder dient het B. W. te hebben.

Burgerlijke rechtsspraak is de beslissing van geschillen tusschen burgers over vermogen, familiezaken, etc. Zij hoort in 't algemeen bij den kantonrechter thuis.

Burgerlijke stand (geboorten, huwelijken, sterfgevallen, echtscheidingen) wordt bijgehouden in registers op het Raadhuis der gemeente. Wie geboorten niet aangeeft binnen 3 dagen (en overlijden binnen 5 dagen) is strafbaar. Nederlanders in China, Japan of Turkije enz. geven aan bij de consulaire ambtenaren.

Burgerscholen (M. O.) zijn: 1°. Hoogere Burgerscholen (voor handel, nijverheid en wetenschap). 2°. Burgeravondscholen (voor handwerkslieden). 3°. Burgerdag-scholen (idem, hiervan maar 1 exemplaar te Leeuwarden).

Burgerrechten zijn: 1°. recht op bescherming van persoon en goederen (*burgerlijke vrijheid*, voor ingezetenen en vreemden);

2°. vrijheid van drukpers, onderwijs, van vereeniging en vergadering, recht van petitie, (persoonlijke vrijheid, idem);

3°. kiesrecht (staatkundige vrijheid, voor Nederlanders alleen).

C.

Cassatie van een vonnis in hooger beroep (zie aldaar) kan de beschuldigde of het Openbaar Ministerie (zie aldaar) aanvragen bij den Hoogen Raad, die de zaak nieuw onderzoekt en het vonnis goedkeurt of verbreekt (casseert), omdat hij van de zaak een andere opvatting heeft dan de betrekkelijke rechtbank. Zoo'n uitspraak

bevordert de eenheid van uitlegging bij de rechters. Cassatie is ook mogelijk bij verzuim van formaliteiten; de Hooge Raad verwijst dan de zaak aan eene andere rechtbank.

Censuur (Latijn *censeo* = ik schat) is beoordeeling door de overheid van drukwerken, vóórdat ze uitgegeven worden. Ze bestaat hier niet, wel in Frankrijk o.a. Wel kan bij ons een burgemeester het geven van onzedelijke tooneelvoorstellingen verbieden.

Centralisatie van bestuur is vereeniging van de macht in één middelpunt, b.v. in Rusland in den Czaar, in Frankrijk (voor een groot deel) in President, Senaat en Kamer. Bij ons is de centralisatie niet groot; provinciale en gemeentezaken staan voor een deel alleen onder rijkstoezicht. Ze was groot onder de Gw. van 1798, ongeveer 0 in den tijd der republiek.

Collecten mogen in eene gemeente niet gehouden worden, dan met toestemming van burgemeester en wethouders, met beroep op de Koningin, anders zouden de lijsten te dikwijls komen.

Comité-generaal is eene vergadering der Eerste of Tweede Kamer met gesloten deuren; ze kan alleen plaats hebben, als de Kamer er toe besloten heeft op voorstel van den voorzitter of van een tiende der leden.

Commissarissen kunnen door de Koningin benoemd worden, om een minister bij 't verdedigen van een wetsvoorstel te helpen, als hij 't zelf niet afkan.

Commissaris van politie is de persoon, die (onder den burgemeester) den politiedienst der gemeente — voor zoover de gemeentepolitie betreft is hij ondergeschikt aan den burgemeester — en onder den comm. der Kon. den rijkspolitiedienst bestuurt.

Commissiën van bijstand treft men in alle grootere gemeenteraden aan; ze dienen om advies aan den raad uit te brengen over belangrijke zaken, de eene over

financiën, de andere over openbare werken, de derde over het gas, etc.

Commissiën van onderzoek hooren meer in de Tweede Kamer thuis; ze zijn bestemd om wetsvoorstellen van belang te behandelen voor ze bij de Kamer komen. In grootere landen, b.v. in Frankrijk, zijn ze dikwijls aan 't werk.

Competent (= bevoegd) tot beraadslagen zijn Kamers, Provinciale Staten en Gemeenteraad alleen, als er meer dan de helft der leden aanwezig zijn. Incompetent (= onbevoegd) zijn ze bij ons zelden, tenzij een gemeenteraad soms werkstaking houdt. Bij de derde oproeping voor eene zelfde zaak is de vergadering echter steeds competent, al is er maar één lid (Dinxperloo).

Comptabiliteit is de wijze van beheer en verantwoording van geldmiddelen.

Conservatieven (behoudsmannen) zijn zij, die sterk aan 't oude hangen en altijd bang zijn, dat men te snel vooruitgaat. Men zegt, dat ze in onze Tweede Kamer niet meer zijn.

Constitutie is de grondwet of wel de wet, die de algemeene grondregelen der regeering vaststelt. Ons land heeft gekend 10 constitutiën: van 1798, 1801, 1805, 1806, 1810 (die van 't Fransche rijk), 1814, 1815, 1840, 1848 en 1887.

Constitutioneel = met of volgens eene grondwet.

Consulaire ambtenaren (consuls, vice-consuls en leerling-consuls) moeten waken voor de belangen van Nederlanders in het buitenland; ze zorgen dus voor handelsberichten en handelsconnecties, voor ondersteuning van werkelijk in nood zijnde Nederlanders, en, b. v. in Turkije, China, etc., voor Burgerlijken Stand, notariszaken en rechtsspraak.

Contraseign (= tegenteekening) is de handteekening van den minister, die naast die der Koningin onder

iedere wet en ieder koninklijk besluit moet voorkomen.

Conversie der schuld is niets dan vermindering van de rente; de schuldbriefhouder, die er niet mee tevreden is, kan zijne effecten terugbrengen.

Corypheeën (b. v. eener partij) zijn de meest uitstekende leden.

Credietwetten zijn voorloopige begrootingen, die (gewoonlijk voor zes maanden) den minister in staat stellen te leven, als hij door weinig tijd of andere omstandigheden niet bij tijds eene echte begrooting heeft zien aannemen.

Crimineel wetboek is het wetboek van strafrecht, ingevoerd in 1886, tot vervanging van het gewijzigde Code pénal. Een apart crimineel wetboek is er voor het leger en ook een voor de vloot.

D.

Dagelijksch bestuur vormen in de gemeente Burgemeester en Wethouders, in de provincie de Gedeputeerde Staten met den C. d. K., in het rijk de Koningin met de Ministers.

Degressieve inkomstenbelasting is eene zoodanige, waarbij met een hoog percent (voor groote inkomsten) begonnen wordt en (bij kleinere inkomsten) dit percent verminderd wordt.

Democratie (van demos = volk) is eene regering, die geheel door het volk of zijne vertegenwoordigers gevoerd wordt (beste voorbeeld is nu Zwitserland).

Departementen (afdeelingen) zijn de takken van bestuur en (bij overdracht) de zetels der ministeriën, ook wel eens deelen van 't rijk (b. v. bij ons in den Franschen tijd).

Departementen van eeredienst zijn er niet meer bij ons sedert 1863: de zaken der Katholieke kerk zijn

toen bij het Departement van Justitie, die der overige kerkgenootschappen bij dat van financiën gebracht.

Despotiën zijn regeeringen, waarin een despoot alles te zeggen heeft (zie *absolutisme*).

Dienstplicht is de plicht om soldaat te worden of een remplaçant te koopen. Hij geldt voor alle ingezetenen, ook al zijn ze geen Nederlanders, die geen reden tot vrijstelling hebben.

Diensttijd onder de grondwet van '48 altijd 5 jaar, is tegenwoordig verschillend, al naar dat de wet hem vaststelt, dikwijls b. v. 7 of 8 jaar.

Differentieele rechten zijn alle in- en uitvoerrechten, die verschil (differentie) moeten maken tusschen den handel van binnen- en buitenlandsche kooplieden. Ze zijn in ons land laag, geheel anders dan in Frankrijk, Duitschland, Rusland, enz. — De veelbesproken diff. rechten voor Indië zijn in 1874 afgeschaft.

Dijkgraaf heet meestal het hoofd van een dijk- of waterschapsbestuur.

Dijkstoel wordt dikwijls het bestuur van een dijk genoemd.

Dijklasten moeten de belanghebbenden of ook wel eens een deel van hen, voor het onderhoud van een dijk betalen. Ze zijn dikwijls nog al hoog.

Directe belastingen zijn: grondbelasting, personeel, patent (zie aldaar); ook de gemeenten heffen dir. bel. in den vorm van Hoofd. omslag.

Dispensatie van een wet of een kon. besluit is opheffing er van voor een zekeren tijd of een zeker geval; de Koningin (of ambtenaren in Haar naam, b.v. officier van Justitie, Consulaire ambtenaren) kan die verleen, als dit bepaald in de wet of het kon. besluit staat.

Doctrinairen zijn zij, die altijd naar eenmaal vastgestelde grondregels (doctrines) te werk gaan en dus met den tijd hunne denkbeelden niet veranderen.

Domeinen zijn eigendommen en rechten (tienden, etc.) van de Koningin of van het rijk.

Drankwet van 1881 is een voorbeeld voor het buitenland en heeft goede gevolgen gehad.

E.

Eeden moeten Kamers en Koning of Koningin doen bij eene troonsbestijging, regent of regentes bij zijn of haar optreden; verder ieder, die lid van een vertegenwoordigend lichaam wordt. In de laatste gevallen is echter een gelofte ook goed. Verder is bij het vervullen van vele betrekkingen van vertrouwen, als rechter, burgemeester, enz. het afleggen van eed- of gelofte vereischte.

Eerste Kamer is een lichaam van 50 personen, gekozen door de Provinc. Staten, en moet de wetsontwerpen behandelen, als ze door de Tweede K. goedgekeurd zijn. Zij is de vertegenwoordiging der grondbezitters en der hooge ambtenaren, dus een „remschoen voor al te grooten vooruitgang”; ze voorkomt plotselinge omkeeringen in de regeering, als de partijmeerderheid in 't land eensklaps verandert. Behalve het recht van stemmen over de wetsontwerpen heeft de Eerste Kamer het recht van enquête en van interpellatie (zie aldaar). De leden zitten voor 9 jaar. Om de 3 jaar treedt $\frac{1}{3}$ deel af.

Eersten minister noemt men hier gewoonlijk den persoon, die de opdracht gekregen heeft het ministerie te vormen.

Enquête is onderzoek (naar het gedrag van een minister, naar den toestand van den landbouw, etc.).

Essayeurs zijn rijksambtenaren, die de gouden en zilveren werken moeten keuren.

Evenwicht van de staatsmachten is het hoogste doel eener regeeringsinrichting. Er is een bestuur, om te regeeren, een volk of zijne vertegenwoordiging om

toe te zien; dit zijn de twee staatsmachten. Zoekt de regeering niet meer te doen dan ze mag en het volk niet meer te controleeren dan noodig is, dan is er evenwicht. Dit is alleen mogelijk bij eene goede grondwet, die voor den volksaard past.

Examens zijn ingesteld voor de meeste staatsambten; „ze zijn een noodzakelijk kwaad,” zegt men.

F.

Fabrieksinspecteurs zijn de 3 ambtenaren, die op de inrichting der fabrieken moeten toezien (voornamelijk voor de gezondheid der werklieden).

Faculteiten zijn de groote afdeelingen, waarin men de wetenschap verdeeld heeft, om hare beoefening voor menschelijke hersens mogelijk te maken. Ze zijn: de faculteit der geneeskunde, der rechtsgeleerdheid, der godgeleerdheid, der wis- en natuurkunde en der letteren en wijsbegeerte, dus vijf in getal.

De faculteiten zijn nog weer te uitgebreid voor diepe studie, daarom heeft men ze verdeeld in vakken; b.v. die der letteren in Grieksch, Latijn, Nederlandsch, geschiedenis, aardrijkskunde.

In elk der faculteiten kan men aan de academie promoveeren, d. i. doctor worden; men heet dan „volleerd” of „nitgestudeerd.”

Financiën zijn geldmiddelen: inkomsten en uitgaven hooren er toe, ook — schulden. Zij voeren het hoogste woord bij elke regeering, soms wel eens te veel. Verder wordt er altijd over geklaagd.

G.

Gebouwde eigendommen zijn de stukken grond, waarop gebouwen staan; ze zijn apart aangeslagen in de grondbelasting.

Gedeputeerde Staten zijn zes leden, (in Drente 4) gekozen uit en door de Provinciale Staten, die met den commissaris der Koningin het dagelijksch bestuur der provincie vormen en tevens het toezicht hebben op de gemeentebesturen. Ze zijn dus een deel van de uitvoerende macht.

Geheime vergaderingen van Eerste en Tweede Kamer (zie *comité-generaal*), Provinciale Staten en Gemeenteraad zijn alleen geoorloofd in bij de wet bepaalde gevallen (personenbesprekingen, koopkwesities etc.).

Geloofsbrieven zijn ondertekende verklaringen van de stembureau's, waaruit blijkt, dat iemand werkelijk gekozen is tot lid van een of ander bestuurslichaam. Elk nieuw gekozen lid moet er een meebrengen, anders wordt hem de deur gewezen.

Gemeenebest (eigenl. algemeen welzijn, *res publica*) wordt dikwijls gebruikt voor republiek.

Gemeenten zijn grootere of kleinere stukken van eene provincie, die weer eigen regeering (gemeentebestuur) hebben. Ons land telt er 1129. Ze zijn meestal in geldverlegenheid.

Gemeenteaccijnzen mogen gelukkig niet meer gegeven worden, behalve in 7 gemeenten.

Gemeentebegroting is de lijst van *inkomsten* en uitgaven der gemeente. Ze wordt jaarlijks vóór 1 September den raad door B. en W. aangeboden, ligt dan tot 15 September voor ieder ter inzage en wordt nu door den raad behandeld. Na aanneming moet zij nog door Gedep. Staten goedgekeurd worden, die trouwens tevoren de *inrichting* der begroting al hebben voorgeschreven.

Gemeentebelastingen zijn (volgens de gemeentewet):

1. Opcenten op de grondbelasting (zie *opcenten*).
2. Hoofdelyke omslagen of andere directe belastingen (zie *hoofd. omsl.*).

3. Opcenten op de personeele belasting en (mettertijd) op de te wachten inkomstenbelasting (zie *opcenten*).
4. Hondenbelasting.
5. Belasting op openbare vermakelijkheden (comédie etc.).

Ze moeten, na verslag van Gedeput. Staten, door de Koningin worden goedgekeurd; zelfs daarna kunnen ze nog, zoo ze strijden met eene wet of met het algemeen belang, door de wet worden geschorst of vernietigd.

Gemeentebestuur bestaat uit: den gemeenteraad, gekozen door de Ingezetenen der gemeente. Voorzitter er van is de Burgemeester; de Burgemeester wordt door de Koningin benoemd en *behoeft* geen lid van den Raad te zijn.

In elke gemeente zijn Wethouders (2 of meer leden v. d. Raad) die met den Burg. het Dag. bestuur uitmaken.

Gemeentekomsten zijn:

1. opbrengsten van gemeente-eigendommen en vergoedingen voor gemeentelijke diensten, als gaslevering, waterleiding, straatreiniging, rioleering enz., (deze vergoedingen behooren te zijn naar gelang van het genot en van de kosten voor aanleg en onderhoud; ze moeten geene geldwinning wezen).
2. een vast aandeel in hoofdsom en rijksopcenten van de personeele belasting, en wel $\frac{4}{5}$ van de gemiddelde opbrengst daarvan over de jaren 1882—'85. Deze regeling moet vóór 1896 herzien worden.
3. belastingen (zie *Gemeentebelastingen*).

Gemeenteontvanger wordt benoemd door den Raad uit eene aanbeveling van twee personen, in te dienen door B. en W. De secretaris kan dit baantje er bij waarnemen, als de gemeente niet meer dan 5000 inw. telt, de burgemeester niet (die heeft het toezicht); ook kan iemand ontvanger en zelfs secretaris erbij zijn in twee of meer gemeenten, ieder met minder dan 5000, samen

met minder dan 10.000 inwoners. Ieder Nederlander kan gemeenteontvanger worden, mits hij eene zekere som als borgtocht kan stellen (zie verder *Inzage*).

Gemeenteraad („de heeren die wijzen”) is de vertegenwoordiging der burgers; hij neemt besluiten en maakt verordeningen, onder goedkeuring van Ged. Staten; hij wordt gekozen door de kiezers (zie aldaar) uit de burgerij. De burgemeester is voorzitter en *kan* ook lid zijn. (Zie *aantal, lid, aftreding*.)

Gemeenteraadslid kan ieder Nederlander worden in de gemeente, waar hij 't laatste jaar gewoond heeft, ook al is hij niet te geleerd, als hij maar 23 jaar is, en geen *minister, comm. d. Kon., lid van Gedep. Staten, griffier der Prov. Staten, comm. van politie, gemeenteambtenaar, geestelijke, onderwijzer bij het Lag. of Midd. ond. of soldaat* is. O.k. mag hij geen vader, zoon, broer of zwager in het gemeentebestuur hebben. *Aftreding*, zie aldaar.

Gemeenteraadsverkiezing heeft plaats om de 2 jaar, den 3^{en} Dinsdag in Juli, als $\frac{1}{3}$ der leden aftreedt, en ook als er tusschentijds een heengaat. (Zie verder *verkiezing*.)

Gemeenteraadsvergaderingen kunnen alle dagen plaats hebben (ook 's nachts) als de burgemeester den Raad bijeenroeft of een zeker aantal leden het verlangt met opgave van redenen. *Zes* maal per jaar *moeten* ze gehouden worden.

Gemeentesecretaris wordt men op dezelfde wijze als gemeenteontvanger; alleen is geen borgtocht noodig. De secretaris houdt aantekening (notulen) van alles, wat in den Raad gezegd wordt en heeft gewoonlijk (met zijn personeel) al het schrijfwerk voor zijn rekening. Evenals de ontvanger mag hij 2 of meer gemeenten dienen. (Zie *Ontvanger*.) De burgemeester kan ook, met goedkeuring der Koningin, secretaris worden.

Gemeente-verordeningen (op politie, straten, onderwijs, enz.) worden gemaakt door den Raad. Als er straf in genoemd is, worden ze binnen 2 dagen aan Ged. Staten medegedeeld, eene maand na vaststelling afgekondigd en nog 3 dagen later in werking gesteld. (Zie verder *Afkondiging*.)

Iedere 5 jaar moeten *alle* verordeningen weer in den Raad ter tafel gebracht worden. (Tijdkorting voor de leden.)

Gemeenteverslag moet ieder jaar in April door B. en W. aan den Raad gegeven worden. Het moet den toestand der gemeente (straten, wegen, onderwijs, etc.) opgeven.

Gemeentewet (van Thorbecke 1851) regelt het bestuur der gemeenten en het toezicht daarop van hooger hand.

Gerechtshoven zijn er vijf (Amsterdam, Den Haag, Arnhem, Leeuwarden en Den Bosch). Ze staan boven kantongerechten en arrondissementsrechtbanken en dienen alleen om door de laatste behandelde zaken in hooger beroep te beslissen.

Gerechtig onderzoek naar misdaden geschiedt alleen op last van den officier van justitie.

Gerechtig vervolging kan alleen plaats hebben na gerechtig onderzoek, ook al weer op bevel van den officier van justitie.

Geschillen van bestuur — zie **Administratieve rechtspraak**.

Gezag is noodig in elken geordenden staat. Het moet echter niet aangematigd zijn en niet enkel op den sterken arm berusten.

Goedkeuring van Gedeputeerde Staten is noodig voor elk besluit van een gemeenteraad, dat de gemeentegeldmiddelen raakt (ook voor aanvaarding van schenkingen). Keuren de Ged. St. af, dan kan de Raad zich binnen 30 dagen op de Koningin beroepen, keuren ze goed, dan kan de Koningin het besluit nog vernietigen.

Goedkeuring van de Koningin is noodig voor elk besluit der Provinciale Staten, dat de Provinciale geldmiddelen raakt, verder voor alle Provinciale en waterschapsverordeningen (zie aldaar) en voor *gemeentebelastingen* (zie aldaar).

Goedkeuring bij de wet is noodig voor alle Provinciale belastingen.

Godsdienstonderwijs mag gegeven worden in de lokalen der lagere scholen; het wordt echter niet veel gedaan (wet L. O. 1889).

Gratie (vermindering of kwijtschelding van straf) kan de Koningin verleen, als ze eerst de betrokken rechtbank geraadpleegd heeft.

Grensveranderingen tusschen provinciën of gemeenten kan alleen de wet bepalen. De belanghebbenden en Gedeputeerde Staten mogen alleen te voren hunne meening zeggen aan de Regeering. Om die meening te uiten, wordt in de gemeenten een extra raad gekozen.

Grenzen van den staat zijn geregeld bij traktaten (met België in 1843, met Pruisen in 1867). Voor elke verandering is een nieuw traktaat en ook eene *wet* noodig.

Griffier (bij de twee Kamers en bij de Prov. Staten) is niets anders dan de secretaris.

Grondbelasting is de van oudsher bestaande belasting op het grondbezit (vroeger „morgentalen”); ze is verdeeld in twee hoofden: **1** voor *gebouwde*, **2** voor *ongebouwde* eigendommen.

Voor beide is in 't geheel eene bepaalde som vastgesteld (in 1834 voor 1835 en volg. jaren). Men betaalt zijn aandeel naar de getaxeerde waarde van den grond (zie *Belastbare waarde*).

Grondgebied van onzen staat bestaat uit Nederland, Java en Madoera en het grootste deel van de overige Oost-Indische eilanden, benevens Suriname, Curaçao, Aruba, Bonaire, St. Eustatius en een deel van St. Martin.

Grondwet, zie *Constitutie*.

Grondslagen van de personeele belasting zijn, zoo zegt men, de kenmerken, waarnaar men de draagkracht van den bewoner eens huizes kan afmeten. Ze zijn:

1. de huurwaarde, 2 de meubelen, 3 dienstboden en equipage, 4 deuren en vensters, 5 stookplaatsen.

Voor al de 4^e en 5^e grondslag zijn vreemd: ze wijzen aan, in hoeverre de behoefte aan lucht, licht en warmte grooter zijn dan de zuinigheid.

Grondslagen van den Hoofdelijken omslag mogen niet dezelfde zijn als die van het personeel. — Men neemt ze meestal naar inkomen of vertering.

Grondwetsherziening gaat niet gemakkelijk. Eerst moet bij de wet worden aangenomen, dat eene voorgestelde herziening noodig is. Dan worden de twee Kamers ontbonden en nieuwe gekozen, die de voorgestelde veranderingen alleen met minstens $\frac{2}{3}$ der stemmen kunnen aannemen. Veranderingen (amendementen) mogen zij er ook niet meer in maken. Gedurende een regentschap mag geen grondwetsherziening plaats hebben.

Grootboek van den staat is het boek, waarin de nationale schuld op naam van particulieren of kantoren is aangeteekend. Het wordt gehouden te Amsterdam.

Gymnasiën zijn scholen, die eene zgn. klassieke opleiding (met Latijn en Grieksch) geven voor de academie.

H.

Handelsrecht bepaalt de rechten en verplichtingen van koper en verkooper. Men vindt het in het wetboek van Koophandel van 1838, dat ieder koopman in huis dient te hebben.

Handelsverdragen of tractaten regelen den handel (in- en uitvoerrechten, etc.) tusschen Nederland en andere staten. De Koningin kan ze sluiten na goedkeuring der Kamers. Wij houden ons zoo wat aan vrijen handel,

wat op den duur den meest geregelden toestand geeft.

Heemraden is dikwijls de titel van leden van waterschapsbesturen.

Heerlijke jachtrechten zie **Jachtrecht**.

Herstemming heeft plaats, als bij eene verkiezing niemand meer dan de helft (*volstreckte meerderheid*) van alle stemmen gekregen heeft. Ze valt meestal veertien dagen na de eerste stemming. Wie dan van twee personen de meeste stemmen heeft, is gekozen.

Herziening der belastbare waarde van de gebouwde eigendommen moet plaats hebben om de 20 jaren, van de ongebouwde eigendommen nu en dan; (de laatste is in 1890 geëindigd).

Herziening der gemeenteverordeningen heeft plaats zoo dikwijls de behoefte zich doet gevoelen of de wet het beveelt. Voor zooveel *straf*verordeningen betreft moet de Raad om de 5 jaar verklaren welke daarvan nog geldende zijn.

Homogeen is een ministerie als de leden in hoofdzaak goed met elkaar over weg kunnen.

Hoofdelijke omslag is de belasting per hoofd (ingezetenen), die de gemeente heft (naar ieders draagkracht!), als ze met hare andere inkomsten (zie aldaar) niet toekan.

Hoofdstukken der Staats-Begrooting zijn:

I. Huis der koningin, voor 1892.	f	810.000
II. Hooge staatscolleges (Kamers, R. v. State, etc.)	"	653.000
III. Justitie	ruim "	5 miljoen.
IV. Binnenl. Zaken	ruim "	11½ "
VI. Marine.	"	14 "
VIIa. Nationale Schuld	"	35 "
VIIIb. Financiën.	"	19 "
VIII. Oorlog.	ruim "	21 "
IX. Waterstaat.	ruim "	20 "
X. Koloniën.	ruim "	1 "

XI. Onvoorziene uitgaven. . . . . f 50.000.

Hoogere Burgerscholen. Zie Burgerscholen.

Hooger Onderwijs is het onderwijs aan Hooge scholen en Gymnasiën (niet dat aan de Polytechnische school). Het is openbaar of bijzonder (wet van 1876).

Hooge Raad is de hoogste rechtbank in ons land. Hij ziet toe op de andere rechtbanken, legt soms wetten uit (zie *Cassatie*). Direkt voor den Hoogen Raad worden alleen gedaagd hoog geplaatste personen of lichamen.

Hooge Staatscolleges zijn: Staten-Generaal, R. van State, Rekenkamer, Kanselarij der drie ridderorden en Kabinet der Koningin.

Hoogstaangeslagenen in elke provincie zijn zij, die het meest betalen in de rijks directe belastingen, hierbij opgeteld alleen de *Rijks* opcenten. Ze worden jaarlijks door Ged. Staten op lijsten geplaatst, van iedere 1500 inwoners 1, (in Noord-Holland b. v. $\pm \frac{900.000}{1500} = 600$).

Hulpofficier van justitie is de burgemeester in iedere gemeente waar geen Commissaris van politie is. Verder zijn hulpofficieren de off. en onderoff. der marechaussee, de Commissaris van Politie, waterschouten en Kantonrechters. Deze allen zijn bevoegd, aanklachten in ontvangst te nemen, en de vervolging daarvan aanhangig maken.

Hypotheekrechten zijn eene vrij hooge indirecte belasting, te betalen bij het nemen van hypotheek (beleening op vaste goederen).

I.

Ijkwet schrijft voor, dat jaarlijks alle maten en gewichten en weegschalen, van rijkswege, moeten onder-

zocht worden; een merk geeft goed- of afkeuring aan. Toch weegt nog menigeen met afgekeurd gewicht: de afgekeurde moesten verbeurd verklaard worden.

Imperatief mandaat (bevelende opdracht) werd in vroeger eeuwen meegegeven aan alle afgevaardigden; geen stedelijk burgemeester ging naar de Staten van zijn gewest, of hem werd thuis gezegd, hoe hij te stemmen had; evenzoo was het met de provinciale afgevaardigden ter Staten-Generaal. Tegenwoordig is dit absoluut verboden; een afgevaardigde moet stemmen „volgens plicht en geweten”.

Incompetent zie *Competent*.

Indirecte belastingen zijn:

1. *zegelrecht* op contracten, verzoekschriften, enz.
2. *registratierecht*, (zie aldaar).
3. *Hypotheekrechten*.
4. *Successie van* (erfenis) *rechten*.

Ingelanden van een waterschap of eenen polder zijn allen, die grondbezit daarin hebben.

Ingezetene is ieder, die drie jaar in het land gevestigd is. Hij is nog geen Staatsburger (heeft geen kiesrecht).

Initiatief (initium = begin) *nemen* voor eene zaak = met die zaak een begin maken. — Voor eene wet neemt gewoonlijk de minister (voor de Koningin) het initiatief; de leden van de Tweede Kamer kunnen het echter ook doen (wet van Van Houten, etc.). In provincie en gemeente mogen leden van de Prov. Staten en van den Gemeenteraad evengoed voorstellen indien als Gedep. Staten en B. en W.

Inkwartiering van soldaten is een genot, dat iederen gezeten burger kan worden beschoren, tegen 60 cts. per man en *f* 1 per paard; voor officieren wordt natuurlijk meer betaald.

Inkomen der Koningin is betrekkelijk niet hoog:

f 600.000 + opbrengst van bepaalde domeinen, samen ongeveer een millioen. De Koningin-weduwe heeft f 150.000 en, als regentes, een deel van het inkomen der Koningin. Een prins van Oranje krijgt, ongetrouwd, f 100.000, getrouwd f 200.000.

Inrichting der schoolgebouwen is geregeld bij Koninkl. Besluit.

Inspecteurs hebben het toezicht op het onderwijs, op dokters en apothekers en gezondheidstoestand op fabrieken, op stoomketels, op den landbouw (in de toekomst).

Inschrijving op openbare registers (geen registratie) moet plaats hebben met akten van overdracht van onroerende goederen, met hypotheek-akten en met huwelijksche voorwaarden.

Instituut voor de Marine te Willemsoord (Nieuwe Diep) leidt jongelui op voor zee-officier; ze kunnen worden toegelaten van 14—17 jaar. Voor driejarige opleiding wordt betaald f 1000, te betalen in 6 termijnen (om het half jaar), aldus 250, 200, 200, 150, 100 en 100.

Die langer dan 3 jaar moeten blijven omdat zij niet aan de overgangsexamens voldoen, betalen f 300 per jaar. Iemand die dus het 1e overgangsex. niet doet, betaalt 450 + 3 + 300, enz.

Instructies krijgen haast alle ambtenaren; ze vinden daarin, wat ze te doen hebben (beleefde behandeling van 't publiek, etc.).

Integriteit (sterken samenhang) heeft ons rijk tamelijk wel, beter dan in vroeger eeuwen.

Interpellatie is het stellen van eene vraag aan iemand. De Kamerleden mogen dit doen aan den minister waarvoor ze maar willen; ze hebben het *recht van interpellatie*. De minister is natuurlijk vrij om al of niet te antwoorden.

Intrekking van een wetsvoorstel kan nog geschieden door de Koningin, zoolang dat wetsontwerp niet door de Eerste Kamer aangenomen is.

Inundatie (onder-water-zetting) meer bepaald van eene strook land van 1 à 2 uur breedte tusschen Muiden en Gorkum (*Utrechtsche waterlinie*) en van eene dergelijke strook om *Amsterdam*, kan de regeering bevelen in tijd van oorlog.

Invoerrechten hebben wij nog altijd, doch lage. Op grondstoffen is *niets* of 1% (levensmiddelen niets), op halfabrikaten (b. v. gesponnen garens) 3%, op geheel afgewerkte stoffen 5%. Bij waren, waar accijs op is, is het invoerrecht natuurlijk even hoog als die accijs. Die rechten zijn voor alle buitenlanders dezelfde.

Inwoners van den staat zijn alle personen, die zich op zijn grondgebied gewoonlijk ophouden; een inwoner is dus nog niet altijd een ingezetene.

Inzage van de kas en de boeken des gemeenteontvangers kunnen Burg. en Weth. en ook Ged. Staten op ieder oogenblik van den dag eischen. Toch wordt de kas nog wel eens door den ontvanger bestolen!

J.

Jaarwedden van rijksambtenaren worden door het Rijk, van gemeente-ambtenaren door de gemeente, van Provinciale ambtenaren door de Provincie of door het Rijk betaald. De burgemeester krijgt zijn geld ook van de Gemeente.

Jachtakten zijn vergunningen om op eigen of afgehuurden grond het wild weg te schieten. De jachtakten zijn hier te lande hoog in prijs.

Jachtrecht (Heerlijk) is een ouderwetsch, lastig recht, dat sommige landheeren zich uit vroeger tijden op verkochte of verhuurde landerijen voorbehouden hebben. Het behoorde al lang opgeheven te zijn, zoodat ieder op zijn eigen grond het wild kon verdelgen.

Jachtwet werd gemaakt in 1852 (door Thorbecke's ministerie).

Justitie (Jus = recht) is de instelling, die 1^e geschillen moet beslechten en 2^e. wetsovertredingen straffen. Er is dus 1^e burgerlijke rechtspraak, 2^e strafrechtspraak.

K.

Kabinet = ministerie (de 8 ministers samen).

Kabinet des Konings wordt gevormd door eenige ambtenaren met een directeur aan 't hoofd, die de correspondentie met de ministers, den R. van State en de Staten-Generaal bezorgen.

Kabinetsskwestie stelt een minister, als hij tot de Kamers zegt: neemt ge dit wetsvoorstel niet aan, dan gaat het heele ministerie bedanken. Hij zegt zoo iets natuurlijk niet, of het moet een wetsontwerp van belang gelden (b.v. begrooting, belastingwet, etc.).

Kamers van Koophandel zijn vergaderingen, gekozen door de meerderjarige handelaars en nijveren in eene gemeente, die een zekere — niet hooge — som in het patentrecht betalen. Deze census wordt door de Koningin vastgesteld en varieëert. Leden der Kamer moeten 30 jaar oud en minstens 5 jaar bij handel of fabrieksnijverheid werkzaam geweest zijn.

Zij worden om de 2 jaar gekozen in de maand November. Tot de oprichting er van is goedkeuring der Koningin noodig.

Kadaster is de teekening en beschrijving van allen grond, in eigendom bezeten, in ons vaderland. Voor het samenstellen daarvan zijn zeer nauwkeurige opmetingen gedaan, welke herhaald worden, zoo dikwijls er overgang van eigendom plaats heeft. Behalve de namen der eigenaren en de grootte van den grond, vermelden de registers van het kadaster ook de huurwaarde van den

grond. Deze huurwaarde strekt tot grondslag bij de berekening der grondbelasting.

De kadastrale registers kunnen ook dienst bewijzen bij beslissing van geschillen over grondbezit. Ze worden bewaard in de kantoren van het kadaster.

Kantongerechten zijn de laagste rechtbanken in ons land. Ze worden bediend door: kantonrechter (die vonnissen velst), griffier (secretaris) en ambtenaar van het Openbaar Ministerie (beschuldiger). Ze behandelen de meest voorkomende burgerlijke zaken (voogdij, geschillen, etc.) en van strafzaken alleen overtredingen van politiereglementen, en enkele bijzondere wetten, waarvan wel de meestbekende jacht- en visscherijwet, drankwet en arbeidswet. Er is altijd hooger beroep mogelijk.

Katholieke partij wordt gevormd door hen, die den Staat zooveel mogelijk naar den geest der Katholieke kerk willen inrichten.

Kerkgenootschappen zijn nog niet geheel los van den Staat: deze betaalt een deel der predikantstraktementen (zie *bezoldiging*, etc.), beveelt de openbaarheid der godsdienstoefeningen en bepaalt, dat geene plechtigheden op den publieken weg mogen plaats hebben, die andersdenkenden kunnen kwetsen (in Limburg zijn echter nog processies geoorloofd).

Keur op de gouden en zilveren werken, bevolen in 1852, beveiligd den oplettenden koper voor bedrog, doch is veel meer te beschouwen als eene belasting.

Keuren is een oude naam voor verordeningen; hij is nu nog alleen in zwang bij de waterschappen, die hunne politie-verordeningen veelal aldus betitelen.

Kiesdistricten voor de Tweede Kamer zijn de 84 stukken, waarin het land verdeeld is voor het kiezen der leden van de Tweede Kamer. Ze zijn alle enkelvoudig (kiezen maar 1 lid), behalve enkele (Amsterdam 9, Rotterdam 5, Utrecht 2, Den Haag 3, Groningen 2).

Kiesdistricten voor de Provinc. Staten zijn weer *andere* stukken, waarin de provinciën verdeeld zijn voor de verkiezing. Ze zijn doorgaans meervoudig.

Kiesrecht voor Tweede Kamer, Provinc. Staten en Gemeenteraad heeft:

1. ieder, die *f* 10 *grondbelasting* betaalt, of meer.
2. ieder, die op zijnen brief van *personeele* belasting *hoog genoeg* aangeslagen is naar de huurwaarde van zijn woning. Deze huurwaarde verschilt naar het zielental der gemeente.
3. ieder, die een of meer kamers van een huis bewoont, die, *als* ze in de *personeele* belasting werden aangeslagen, hoog genoeg zouden komen (zie 2^e). De bewoner moet, om dit te weten, die kamers laten schatten (aanvragen ter secretarie). Is dit alles in orde, dan kan hij nog niet op de kiezerslijsten komen, tenzij hij 9 *maanden* op die kamers gewoond heeft. Laten we hier bijvoegen, dat de belasting (volgens 1 en 2) over het laatst verlopen jaar *betaald* moet zijn en dat een kiezer *meerderjarig Nederlander* moet zijn en de laatste 18 maanden in Nederland of de koloniën moet gewoond hebben (dit is de tijd voor kiezers voor de Tweede Kamer; voor Prov. Staten en Gemeenteraad is een jaar wonen in provincie of gemeente voldoende).

Kiesrijk is een rijk, waarin de vorst gekozen wordt (zoo b.v. Polen van 1572—1795, het oude Duitsche rijk, enz.). Ze zijn nu uit de mode wegens de onlusten, die bij iedere verkiezing plaats hadden.

Kieswet is voor ons Nederlanders nog steeds een voorwerp van verlangen; het kiezen gaat sinds 1887 volgens de wet van 1851 en het voorloopige kiesreglement, te vinden in de additioneele artikelen der grondwet (zie add. art.).

Kiezerslijsten. In iedere gemeente worden jaarlijks

in Februari door B. en W. lijsten van alle Kiezers aangeplakt. Wie meent, hierop vergeten te zijn, kan zich beklagen bij den Raad en als deze hem zijn zin niet geeft, kan hij zich wenden tot de rechtbank.

Kinderarbeid, aanvankelijk geregeld bij een wet van 1881 van v. Houten, is nu geregeld in de arbeidswet. Kinderen beneden 12 jaar mogen geen arbeid verrichten, van 12—16 jaar niet meer dan 11 uren daags; na 7 uur 's avonds mag er door hen niets meer gedaan worden.

Kohieren zijn lijsten, b.v. van de grond-, personeele en patentbelasting of van den hoofdelijken omslag. De laatste worden jaarlijks opgesteld door B. en W., vastgesteld door den Raad en goedgekeurd door Ged. Staten; inmiddels liggen ze 5 maanden ter lezing op de secretarie en daarna wordt pas de belasting geheven.

Koloniën (nederzettingen) van Nederland zijn plaatsen buitenslands, waar eenige Nederlanders bijeen wonen. In de grondwet verstaat men er onder Oost- en West-Indië, ook wel eens alleen het laatste.

Koningin heeft bij ons de geheele *uitvoerende* macht (zie aldaar), een deel der *wetgevende* en de geheele *rechterlijke* macht, hetgeen wil zeggen, dat in Haar naam recht gesproken wordt, en zij de rechters aanstelt. Ook kan zij gratie verleen. Zij is het hoofd van den staat en zijne koloniën, haar naam is het schild der ministers en het wachtwoord van alle partijen. Zij is onschendbaar, d. i. de ministers krijgen van alles de verantwoordelijkheid en doen daarom bijna alles.

Koningschap is erfelijk in de familie van Oranje-Nassau (zie *troonopvolging*). Het beteekende vóór 1848 veel, nu minder, doch toch nog tamelijk wat; het Koningschap bevordert de eenheid der burgers; een koning behoort uit den aard niet tot eene partij, doch tot alle partijen, terwijl in eene republiek de president zoo goed als zeker partijman is of geweest is. Ook leert

de ondervinding, dat eene republiek duurder geregeerd wordt dan een koninkrijk.

Koninklijke besluiten zijn alle maatregelen die door de Koningin, zonder medewerking der Kamers, doch niet zonder die van een minister, genomen worden, b. v. benoemingen, ontslag, etc. (zie ook *alg. maatr. van bestuur*).

Koninklijke boodschap is een stuk schrift, dat door de Koningin (den minister) gevoegd wordt bij ieder wetsvoorstel, dat naar de Tweede Kamer gaat. In die kon. boodschap staan de redenen van het voorstel.

Krankzinnigen; de laatste bepalingen omtrent verpleging dateeren van 1884 (Oct.). De wet zegt, dat het Bestuur van elke provincie zorgt voor oprichting en instandhouding van gestichten voor de in de provincie wonende krankz., voor zoover nl. niet op andere wijze in de behoefte is voorzien.

Er is 1 rijksgesticht (te Medemblik) bestemd voor verpleging van hen die op 's Rijks kosten verpleegd worden. Als er ruimte is, mogen ook anderen opgenomen worden. In 't algemeen komen de kosten van verpleging ten laste van den krankz. of diens familie ingevolge de armenwet, ingeval van onvermogen betaalt de gemeente. In dat geval kunnen het Rijk en de Prov. een subsidie geven voor iederen lijder (het Rijk *f* 40, niet *meer*: de Prov. *minstens f* 40).

Krankzinnigen-gestichten mogen niet opgericht worden zonder Koninklijke goedkeuring.

Krijgsdienst doen de $\pm$ 3200 vrijwilligers uit liefhebberij. De kleinste helft der 20-jarige burgers *moet* jaarlijks bij loting 11000 soldaten leveren, die bij de infanterie geplaatst, 1 jaar of 15 maanden, bij de kavalerie, bij de artillerie en bij de genie 2 jaren, bij de marine 5 maanden werkelijk moeten dienen en verder bij de 4 eerstgen. wapens nog nu en dan vóór hun 25e jaar kunnen opgeroepen worden.

Wie echter geld heeft kan een plaatsvervanger of nummervervisselaar koopen. Misschien staat echter hierin verandering voor de deur. — Voor de *schutterij* zie aldaar.

Krijgsraden zijn de gewone rechtbanken voor de militairen, ze spreken recht volgens het Crimineel wetboek voor het krijgsvolk te land of volgens dat voor het krijgsvolk te water.

L.

Liberalen zijn zij, die zich voorstanders rekenen van een geregelden vooruitgang. Zij staan in tusschen de conservatieven (behoudenden) en radicalen (harddravers).

Lid van de Eerste Kamer kan alleen worden hij, die hoogstaangeslagene is (zie aldaar) of die een hoog ambt bekleed heeft (welk ambt? — men zie hieromtrent de wet van 12 Aug. 1890)¹⁾; bij die hooge ambten is

---

¹⁾ Wet van 12 Aug. '90 Stbl. n°. 148.

Hooge betrekkingen bedoeld in art. 90 Gw.

Voorz. en Lid van eene der Kamers St. Gen.

Vice-President en Lid Raad v. State.

Staatsraad in B. D.

Pres. en Lid der Alg. Rekenkamer.

Dir. van het Kab. der Koningin.

Hoofd van een Dep. van Alg. Bestuur.

Buitengewoon Gezant en gevolmachtigd Minister.

Minister-Resident.

Consul-Generaal in Nederl. dienst.

Pres., Vice-Pres. en Lid van den H. Raad.

Proc.-Generaal en Adv.-Generaal bij den H. Raad.

Pres., Vice-Pres. en Lid van een gerechtshof.

Proc.-Generaal en Adv.-Generaal bij een gerechtshof.

Pres. en Lid van het Hoog Militair gerechtshof.

Advocaat-Fiscaal van 's Konings zee- en landmacht.

Comm. des Konings.

ook o. a. dat van burgemeester eener gemeente boven 20.000 zielen (zie verder hieronder de *noot*). — Verder moet men 30 jaar oud zijn en zijne volle staatsburgerlijke rechten bezitten. Van de Eerste Kamer zijn uitge-

Gedeputeerde.

Burgem. gemeente boven 20.000 zielen.

Curator-Rijks-Universiteit.

Curator-Gemeente-Universiteit te Amsterdam.

Hoogleraren dezer Universiteiten.

Hoogleeraar en Hoogleeraar-Directeur aan de Pol. school.

Voorz. en Lid van de Kon. Academie van wetenschappen.

Luit.-Adm., Vice-Adm., Schout bij Nacht, Kapit. ter zee.

Generaal der Infant., Luit.-Generaal, Generaal-Majoor.

Kolonel bij Nederlandsch en Indisch leger.

Voorzitter van het muntcollege.

Hoofding.-Adviseur en Hoofding. van scheepsbouw.

Hoofdinspect., Inspect. en Hoofding. van den Rijkswaterstaat.

Voorz. van den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten.

Voorz. van het Coll. voor de Zeevisscherijen.

Voorz. van K. v. K. en Fabrieken in gem. van meer dan 20.000 inwoners.

Gouverneur-Generaal van Indië.

Luit.-Gouv.-Generaal.

Vice-Pres. en Lid van den Raad van Indië.

Pres. en Lid van de Alg. Rekenkamer in Indië.

Algemeen Secretaris.

Hoofd van een Dep. van Alg. bestuur.

Pres., Vice-Pres. en Lid-Hooggerechtshof.

Proc.-Generaal bij het Hooggerechtshof.

Adv.-Fiscaal van de Land- en Zeemacht.

Gouverneur van Celebes, Sumatra's Westkust en van Atjeh.

Resident van Batavia, Soerabaja, Djokjokarta, Soerakarta en Samarang.

Gouverneur van Suriname, en van Curaçao.

Voorz. en Proc.-Generaal bij het Hof van Justitie in Suriname.

sloten de heele Hooge Raad en Rekenkamer, de Commiss. der Koningin en de leden der Prov. Staten.

Lid van de Provinciale Staten kan ieder worden, die 25 jaar oud is, zijne staatsburgerlijke rechten heeft en het laatste jaar in de provincie woonde. Dit is dus nog al gemakkelijk. Men mag natuurlijk hierbij niet minister, lid van de Eerste Kamer, Comm. der Koningin, Griffier der Staten, provinciaal ambtenaar of geestelijke zijn. Ook mag men niet tegelijk met zijn vader of schoonvader zitten.

Lid van de Gedeputeerde Staten kan ieder worden, die lid is van de Prov. Staten, mits hij geen onderwijzer bij Lager, Middelbaar of Hooger onderwijs is, ook geen notaris- of procureursambt bekleed, niet lid is van een waterschapsbestuur, noch zich in dienst bevindt van eene gemeente of in den Raad zit. Advocaten worden evenzeer geweerd, ten minste als ze hun vak willen uitoefenen en eindelijk mag niemand met zijn vader, zoon, broer, zwager, schoonvader, schoonzoon, oom of neef in de Gedeputeerde Staten zitten.

Lid van de Tweede Kamer kan bijna ieder worden. Men heeft alleen 30 jaar oud te zijn en het Nederlander-schap te bezitten. Ook mag men geen lid zijn van R. v. State, Hoogen Raad of Rekenkamer. Wie bij rechterlijk vonnis zijne staatsburgerlijke rechten of de beschikking over zijn persoon of goederen verloren heeft, is niet meer verkiesbaar.

Linkerzijde is bij ons, evenals in de meeste constitutioneele landen, de liberale partij (hare leden zitten in de Kamer links van den voorzitter).— zie LIBERALEN.

M.

Maréchaussée is een der vijf wapens van ons leger; het is speciaal bestemd, om de grenzen te bewaken en

politiedienst te doen in Zeeland, N.-Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel en Friesland.

Marken of **Meenten** zijn gronden, die aan verscheidene personen gemeenschappelijk behooren. Ze zijn eene Oud-Germaansche instelling en bestaan hoofdzakelijk nog in Drente en Gelderland. Het wordt tijd, dat ze alle verdeeld worden.

Markten of marktdagen mogen niet door den Raad worden ingesteld of veranderd, dan met goedkeuring der Gedep. Staten. Immers andere gemeenten konden hierdoor te veel schade lijden.

Medische politie is door den Staat ingesteld, om toe te zien op uitoefening der geneeskunde, op apotheken en op den gezondheidstoestand. Ze bestaat uit inspecteurs en geneeskundige raden.

Memorie van toelichting wordt bijna altijd naast de koninklijke boodschap bij een wetsontwerp gevoegd; ze dient, om eene nadere uitlegging van de kort opgestelde wetsartikelen te geven.

Middelbaar onderwijs werd ingesteld in 1863 onder Thorbecke. Het omvat de Burger dag- en avondschole, de Hoogere Burgerschole, de handel-, landbouw- en industrieschole en de polytechnische school te Delft. Het dient dus tot voortzetting van het lager onderwijs en ook dikwijls tot voorbereiding voor de academie.

Middelen zijn inkomsten, b.v. van Staat, provincie, gemeente. Ze moeten ieder jaar door de Kamers, de Prov. Staten, de Gemeenteraden worden vastgesteld, (zie ook *begrooting* en *Prov. en gemeentebegrooting*).

Mijnrechten zijn belastingen, te betalen door ontginners van mijnen, op 't oogenblik dus nog alleen door de eigenaars van de particuliere mijn te Kerkrade.

Militieraden zijn colleges, die belast zijn met het leiden der loting voor de N. M. en met het onderzoek der redenen van vrijstelling, die een loteling meent te hebben.

Zij bestaan uit: een lid van de Prov. Staten als voorzitter;

een lid van den gemeenteraad, behoorende tot het rechtsgebied van den Militieraad;

een hoofdofficier der landmacht en een secretaris.

Bijstand wordt verleend door een dokter en een off. van gezondheid. In elke prov. zijn één of meer militieraden.

Militie (Nationale) is de legerbende, die ieder jaar uit de 20jarige jongelingen gelicht wordt. Ze is ingesteld door Napoleon in 1810 (en behouden door koning Willem I, ook door Willem II en III).

Militaire rechtspraak is eene andere dan die voor de burgers: ze wordt uitgeoefend door de krijgsraden en het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht.

Militair onderwijs zal van af 1893 alleen gegeven worden: *a.* aan jeugdige knapen, die voor soldaat studeeren, op de Pupillenschool te Nieuwersluis, *b.* aan hen, die hoogerop willen, te Kampen op het Instructie-bataillon, te Breda op de Militaire Academie (voorbereidingschool te Alkmaar) en te Kampen op den Hoofdcursus (voor onderofficieren). Voor zeeofficier kan men alleen terecht te Willemsoord (Nieuwediep).

Minimum (geringst mogelijk bedrag) der onderwijzers-jaarwedden is voorgeschreven in de wet op het Openbaar L. O.: *f* 400 voor een onderwijzer zonder verplichte hoofdacte, *f* 600 voor een met die acte, *f* 700 voor het hoofd eener school.

Ministerie of kabinet vormen de acht ministers samen; het wordt benoemd door de Koningin, doorgaans uit de partij, die de meerderheid in de Tweede Kamer heeft.

Ministerieele crisis. Als er oneenigheid is tusschen Ministers en Kamers, is de regeering ziek: die ziekte bereikt haar toppunt (crisis), als de ministers bedanken, die crisis duurt zoolang tot er weer nieuwe ministers zijn.

Ministerieele verantwoordelijkheid bestaat daarin,

dat de ministers voor iedere regeeringsdaad kunnen worden ondervraagd door de Kamers (*recht van interpellatie*); zijn de Kamers met het antwoord niet tevreden, dan kunnen ze een onderzoek instellen (*recht van enquête*). Blijkt hierbij hoogverraad, bedrog of iets dergelijks, dan kan de minister voor den Hoogen Raad gedaagd worden. Die verantwoordelijkheid bestaat bij ons sedert 1840, doch werd eerst flink geregeld bij de wet van 1855 (ingevolge de grondwet van 1848).

Ministers zijn de eerste dienaren der Koningin. Zij staan haar bij in de regeeringstaak. Er zijn acht ministers: van *Binn. zaken, Buitenl. zaken, Justitie, Koloniën, Waterstaat, Financiën, Oorlog* en *Marine*.

Ministerie van fusie (samensmelting) is een ministerie, waarvan de leden tot verschillende partijen behooren. Het kan dus zijne diensten doen, als geene partij een eigenlijke meerderheid heeft, maar zal natuurlijk doorgaans *geen* groote zaken afdoen. 't Is het tegengestelde van een *homogeen* ministerie (zie aldaar).

Monarchie is eene regeering, waarin één persoon, de vorst, aan 't hoofd staat. Bij eene republiek is de volksvertegenwoordiging nummer één en de president alleen haar dienaar.

Motien zijn voorstellen, waarbij goed- of afkeuring wordt te kennen gegeven over regeeringsdaden; motie van *orde* is de zoodanige, waarbij men zich van oordeel onthoudt. Ze behooren eigenlijk alleen thuis in de Kamers en Statenvergaderingen; doch de gemeentebesturen beginnen er ook behagen in te scheppen.

Motie van wantrouwen is een voorstel, „om den minister of den ministers liet vertrouwen der Kamer te ontzeggen”; wordt het aangenomen, dan gaat de bedoelde persoon heen of wel de Kamer wordt ontbonden en een nieuwe gekozen. In Duitschland en elders acht men dit echter niet altijd noodig in zoo'n geval.

Muntwezen. De muntwet bepaalt, dat alleen het rijk mag aanmunten (te Utrecht). Er worden gemaakt gouden en zilveren standpenningen (*dubbele Standdaard*), pasmunten en negotie-penningen (ducaten en gouden Willems met veranderlijke waarde). Particulieren mogen op 't oogenblik alleen gouden standpenningen laten slaan.

Mutatie-recht is de belasting, te betalen bij mutatie (overgang, verkoopen bv.) van goederen, voor onroerende 5,52%, voor roerende 3% van de waarde. Ze zijn zeer drukkend en zullen wel spoedig verminderd worden.

N.

Naamlooze vennootschappen zijn vereenigingen van personen, die niet op hunne eigen namen ondernemingen op touw zetten (ze kiezen voor de geheele firma een naam als „de Batavier,” „de Katoenbaal,” etc.). — Men komt licht in de verleiding, om aandeelhouder te worden, daar men niets heeft te doen dan eene som geld te storten en de winst in den zak te steken, terwijl niemand meer dan de gestorte som verliezen kan. Om misbruiken te voorkomen in dezen, heeft de regeering er bepalingen op gemaakt (Wetb. van Koophandel art. 36/56): de statuten moeten o. a. door de Koningin worden goedgekeurd en vele omstandigheden moeten openbaar behandeld worden.

Nationale militie. Zie *militie*.

Nationalisatie (van natie = volk) is het brengen in de handen van den staat, zooals b.v. in de vorige eeuw met de post en in deze gedeeltelijk met de telegraaf gebeurd is. Sommigen verlangen nationalisatie van den bodem, nog anderen (de socialisten) zelfs van allen eigendom.

Naturalisatie (oningewijden zeggen „neutralisatie”) is het maken van een vreemdeling tot Nederlander (in

naam en rechten altijd). Die vreemdeling moet daarvoor 23 jaar oud zijn, zes achtereenvolgende jaren in Nederland of Indië gewoond hebben en verder aanvraag doen bij de Koningin. Deze maakt hiervan dan een wetsvoorstel en de Kamers hechten hieraan (gewoonlijk) hare goedkeuring. Voor de brieven van naturalisatie betaalt men registratierecht, ten bedrage van *f* 75.

Nederlanders (voor de grondwet) zijn: 1°. zij, die geboren zijn uit Nederlandsche ouders; 2°. zij, die geboren zijn uit vreemde ouders, als deze maar $1\frac{1}{2}$ jaar hier gewoond hebben en aan het gemeentebestuur hunner woonplaats hun voornemen tot vestiging verklaard hebben (zijn ze reeds 3 jaar hier, dan is dit niet meer noodig); 3°. zij, die hier geboren zijn uit niet hier gevestigde ouders, mits ze *binnen het jaar na hun 23^{en} verjaardag* hun voornemen om hier te blijven wonen aan hun gemeentebestuur mededeelen; 4°. zij, die genaturaliseerd zijn.

Nederlandsche Bank is eene instelling voor het voorschieten en opnemen van geld evenals iedere andere bank. Zij is echter de eenige *staatsinstelling* voor geldzaken in Nederland; zij alleen geeft *bankbiljetten* uit, maar zorgt, dat ze steeds een deel der waarde van die biljetten (bepaald bij Koninkl. besluit op $\frac{2}{5}$ deel) aan goud en zilver in de kelders heeft. Hare geheele inrichting is geregeld bij de *Bankwet*. Ook dient ze als bankier voor de schatkist.

Nijverheidspolitie is de zorg, dat de uitoefening van een of ander bedrijf niet lastig wordt voor een ander. Ze is opgedragen aan de gemeentebesturen. Wil iemand b.v. eene smederij, lakstokerij of iets dergelijks oprichten, dan kunnen de bureu bij den burgemeester bezwaren inbrengen. Eveneens kunnen bezwaren worden ingebracht tegen *bestaande* fabrieken; want B. en W. kunnen altijd nieuwe voorwaarden opleggen.

Normaalscholen voor opleiding van onderwijzers zijn door het rijk op vele plaatsen opgericht. Ook bestaan

er enkele Christelijke en Katholieke normaalscholen. Te Amsterdam in het Rijksmuseum is de normaalschool voor teekenonderwijzers.

Nominale waarde (van effecten of aandeelen) is de waarde, op het papier aangegeven, de reële of werkelijke waarde is de som, die men er werkelijk voor betalen moet.

Notulen zijn verslagen (b.v. van gemeenteraadszittingen).

O.

Ochlocratie is de regeering door een teugellooze volksmenigte, zooals men ze kon zien in Rome even vóór Cesar en in Frankrijk in 1793 en '94.

Octrooi (vergunning om eene uitvinding alleen te verkoopen) kan ieder krijgen in de meeste landen van Europa en Amerika, zelfs voor de kleinste uitvinding; in ons land echter sedert jaren *niet meer*. Men noemt dit ook *patent*.

Officier van justitie heet de aanklager bij de arrondissements-rechtbanken. Men kan bij hem dus klachten inbrengen tegen misdadigers, of door middel van den hulpofficier, of direct.

Oligarchie is eene regeering door enkele voorname familiën (zooals in ons land tijdens de Republiek der Vereenigde Nederlanden).

Onafhankelijkheid der rechters is hoog noodig. In ons land wordt ze gewaarborgd, *ten 1^e* doordat salaris en pensioen bij de wet geregeld zijn, *ten 2^e* doordat ze alleen kunnen ontslagen worden door den Hoogen Raad en dan om bepaalde redenen. Ontslag op verzoek wordt door de Koningin gegeven.

Onbepaalde monarchie, zie *absolutisme*.

Onbevoegdheid der Kamers bestaat, als er minder dan de helft der leden aanwezig zijn.

Onderwijs is grootendeels regeeringszaak geworden, omdat, toen het aan particulieren was overgelaten, dezen er bitter weinig werk van maakten.

Onderwijskwesties, b.v. tusschen burgemeester of schoolopziener en gemeenteraad, komen voor Ged. Staten, met beroep op de Koningin.

Onderzoek der geloofsbrieven (zie *Geloofsbrieven*) heeft plaats, voordat iemand als lid in Raad of Staten of Kamer wordt toegelaten.

Onderzoek der wetsontwerpen heeft in de Kamers plaats vóórdat de openbare behandeling begint. Bij dit onderzoek spreken soms leden een belangrijk woordje mee, die men in 't publiek zoo niet hoort.

Ongebouwde eigendommen zijn gronden, waarop geen gebouwen staan (zie *Grondbelasting* en *Herziening*).

Onschendbaarheid der wetten is een eerste vereischte. Ze bestaat daarin, dat niemand de wet straffeloos mag overtreden. Men mag niemands wetsovertredingen in den doofpot stoppen.

Ontbinding der Kamers of van één der Kamers kan de Koningin gelasten, als er b.v. oneenigheid is tusschen de ministers en die Kamer of Kamers en de Koningin de ministers niet wil ontslaan. Ze moet dan echter nieuwe verkiezingen doen plaats hebben binnen 40 dagen en doet dus voor de ministers een beroep op het volk, ('t laatst gebeurd in 1886 tijdens het derde ministerie-Heemskerk).

Ontbinding der Prov. Staten en der Gemeenteraden is niet mogelijk en ook natuurlijk niet noodig: immers die staan onder hooger toezicht.

Ontduiking van belasting (knoeien bij de aangifte voor patent of personeel of bij de betaling der accijnzen en invoerrechten) wordt voor den strafrechter gebracht.

Onteigening. Voor werken van algemeen nut (spoorwegen, straten, forten(!) etc.) kan de staat, *bij de wet*,

de eigenaars dwingen, hunne gronden of huizen tegen geschatte waarde te verkoopen. Dit is onteigening. Wie met de schatting geen genoegen neemt, kan voor de rechtbank zich beklagen.

Ontginning van venen mag alleen plaats hebben na voorafgaande Kon. vergunning, op een boete van *f* 100. De aanvraag tot vervening moet gericht worden tot Ged. Staten, die belanghebbenden hooren en daarna advies uitbrengen aan den min. v. W., H. en N.

Voor ontginning van laag veen moet eerst eene som gelds gestort worden, waarvoor Ged. St. den uitgeveenden plas kunnen droogmaken, als de vervener dit mocht vergeten.

Ontslag der ambtenaren geeft de benoemer (zie *Benoeming*), behalve in sommige gevallen bij de rechterlijke macht (zie *onafhankelijkheid* etc.).

Onvoorziene uitgaven. De begrooting is maar eene schatting van de uitgaven in 't volgend jaar; licht worden deze hooger dan men wel dacht; om nu niet in zoo'n geval om iedere kleinigheid bij de Kamers te moeten aankloppen, zet de minister onder ieder hoofdstuk een sommetje „onvoorziene uitgaven” en eindelijk achter de heele begrooting nog een hoofdstuk van dien naam. Bij Prov. en gem. begrooting heeft iets dergelijks plaats.

Oorlog verklaren mag de Koningin, doch de minister moet de verklaring weer ondertekenen en de Kamers moeten het geld verschaffen.

Opcenten zijn een gemakkelijk middel, om bestaande belastingen te verhoogen. Iedere opcent maakt, dat *f* 1 belasting één cent hooger gerekend wordt (*f* 50 wordt dus met 6 opcenten *f* 53). Het *rijk* zelf heeft nu en dan opcenten gelegd op grondbelasting en personeel, zgn. als *tijdelijke* maatregel, doch maar al te vaak is dit een *eeuwig* maatregel geworden. De gemeente mag leggen:

1°. op de belasting van *gebouwde* eigendommen 40 %, 2°. op die van *ongebouwde* 10 %; 3°. *als* ze die 40 % en die 10 % heft en ook nog hoofdelijken omslag, dan mag ze op het personeel nog opcenten leggen, doch moet zorgen dat de geheele opbrengst daarvan *onder* de opbrengst van den hoofd. omslag blijft. De provincie mag opcenten heffen, zooveel ze wil; natuurlijk moet rekening gehouden worden met de behoeften der provincie; — het heffen van opcenten voor de provincie wordt bij bijzondere wetten toegestaan.

Openbaarheid der beraadslagingen is voorgeschreven voor Staten-Generaal, Prov. Staten en Gemeenteraad, ook voor de rechtbanken; alleen in bijzondere gevallen mogen *geheime* zittingen gehouden worden (zie aldaar). Ze is een van de grootste zegeningen der Grondwet van 1848.

Openbaarheid der godsdienstoefeningen is ook verplicht.

Openbare vergaderingen mogen vrij gehouden worden; alleen kan de gemeente belastingen heffen van tooneelvoorstellingen en andere vermakelijkheden. Het Rijk doet dit trouwens ook (Patentrecht).

Openbare optochten en vergaderingen in de open lucht mogen niet anders plaats hebben, dan met vergunning van den burgemeester.

Openbaar ministerie (verkorting van ambtenaar van het openb. ministerie) noemt men den aanklager bij eene rechtbank, meer speciaal bij het kantongerecht.

Openbare zaak is het belang van iedereen, het algemeen belang. De toestand moet zoo worden, dat ieder de openbare zaak stelt naast en boven zijn eigenbelang; dan is de gouden eeuw bereikt.

Oppositie (eigenlijk tegenstand) heeft men bij overdracht de leden van een regeeringslichaam genoemd, die het in hoofdzaken niet met de regeering (de ministers

b.v.) eens zijn en dus dikwijls tegenstand bieden aan voorstellen van die regeering. Als ze niet kinderachtig is, kan ze groot nut doen; ze wijst immers op leemten en fouten in de bedoelde voorstellen en geeft wrijving van gedachten. Zonder oppositie wordt eene regeering licht overmoedig en onvoorzichtig. Op 't oogenblik vormen katholieken en anti-revolutionnairn de oppositie.

Openbaar onderwijs is al het onderwijs, dat van staatswege of van gemeentewege gegeven wordt. Het rijk heeft echter niet veel scholen.

Opportunisten zijn zij, die niet naar vaste onveranderlijke grondregels te werk gaan, maar zich geheel schikken naar de omstandigheden (opportunité: gelegenheid). Zij zijn de domsten niet. — Ze staan dus lijnrecht tegenover de doctrinairen (die altijd hunne eenmaal aangenomen regels (doctrines) volgen).

Oprichting van kerkgebouwen mag niet geschieden zonder voorafgaande kennisgeving aan het gemeentebestuur. Vindt het gemeentebestuur de plaats ongeschikt, dan kan het verlof weigeren, doch ook alleen om deze reden; in alle andere gevallen mag het verlof niet geweigerd worden. Beroep bij Staten der prov. en Koningin.

Oprichting van fabrieken en bergplaatsen kan door het gemeentebestuur onder bepalingen gesteld worden; zijn de bedoelde inrichtingen lastig voor de bureu, dan moet, volgens de wet, permissie van het bestuur verkregen zijn (zie *Nijverheidspolitie*).

Organieke wetten zijn alleen die, welke dienen, om regeeringscolleges, die in de Grondwet genoemd zijn, nader te organiseren (in te richten), b. v. de Provinciale- en Gemeentewet. Eene kieswet is echter al geen organieke wet meer, daar zij alleen rechten en verplichtingen van burgers omschrijft.

P.

Passen. Men onderscheidt binnen- en buitenl. passen. De eerste worden uitgereikt door den Burgemeester der gemeente en kosten niets, de laatste door den min. van Buitenl. Zaken, deze kosten $\pm f$ 8 aan zegel- en legesgelden. Beide gelden slechts voor 12 maanden, doch kunnen dan verlengd worden. Men vraagt ze gewoonlijk aan, om eene buitenlandsche reis te ondernemen. In de meeste vreemde landen wordt dan genoeg genomen met een *binnenl.* pas, voor 't Noorden en Turkije is een buitenl. pas echter wenschelijker.

Aan in ons land vertoevende vreemdelingen kunnen door den Burgemeester verblijfpassen worden uitgereikt.

Patent is de vergunning, om een vak (in handel of nijverheid) uit te oefenen. Ieder, die een patentplichtig bedrijf wil uitoefenen, moet vooraf aangifte doen bij den Rijksontvanger. Om het den menschen gemakkelijk te maken heeft jaarlijks in de maand Mei eene algemeene beschrijving plaats aan de huizen der ingezetenen. Alleen die na Mei beginnen, hebben dus een wandeling te maken naar het kantoor des ontvangers. Na afloop der beschrijving worden kohieren opgemaakt en ontvangt men zijn aanslagbiljet. Het eigenlijk *patent* of *patentblad* is gewoonlijk in de maand Aug. ter secretarie verkrijgbaar. Bij sommige bedrijven moet de belasting *dadelijk* betaald worden; bij verreweg de meeste echter niet.

Peraequatie der grondbelasting (na eene herziening der waarde van gebouwde en ongebouwde eigendommen) is de nieuwe, gelijkmatige verdeling van de belasting over die eigendommen.

Personeele belasting is eene soort verteringsbelasting, zeer bezwaarlijk voor kooplui en logementhouders, etc., ook voor hen, die van lucht, licht en warmte

houden, gemakkelijk voor millionairs, die een klein huis bewonen (zie *Grondslagen*. Pierson heeft betere inrichting voorgesteld).

Persoonlijke vrijheid is de vrijheid, om aan onzen zedelijken en verstandelijken vooruitgang te arbeiden, dus b. v. vrijheid van onderwijs, van vereeniging en vergadering, van drukpers.

Petitie is ieder verzoekschrift. Alle inwoners hebben het recht, petities aan een regeeringspersoon of lichaam te richten. De geadresseerde heeft echter weer recht, ze „voor kennisgeving aan te nemen”, d. i. ter zijde te leggen.

Polder is ieder stuk land waarop men het water meester is (gewoonlijk is het omringd door dijken). Een drooggemaakt meer is dus ook een polder, een polder echter niet altijd een drooggemaakt meer.

Polderbesturen worden gekozen op verschillende wijzen; soms door de Koningin uit eene voordracht van ingelanden of van 't bestuur zelf, soms ook direct door de ingelanden.

Wanneer aan het Polderbestuur eenig beheer over rivier- en zeewaterkeerende dijken is opgedragen, worden de leden benoemd door de Koningin; evenzoo, wanneer de benoeming van bestuursleden vroeger, d. w. z. voor 1795, aan eenig souverain lichaam was opgedragen. In alle andere gevallen door ingelanden, — 't zij door allen, 't zij door hen, die zekere som aan lasten betalen — al naar dat het reglement bepaalt. De reglementen vereischen evenwel goedkeuring van Ged. Staten, als zijnde dat college belast met het toezicht volgens de Grondwet. In Zeeland vooral vindt men zgn. „Calamiteuse polders”, d. z. de zoodanige, die niet bij machte zijn, op den duur alle kosten te dragen, die voortvloeien uit het onderhoud van dijken. Zij worden gesubsidiëerd door eigenaren van daarachter gelegen landen, door den Staat of door de provincie.

Politie is de zorg voor openbare veiligheid, gezondheid en orde, ook (bij overdracht) het ambtenaarspersoneel, dat die zorg op de schouders heeft. Er is *gemeente-politie* (burgemeester, commissarissen, inspecteurs, agenten, veldwachters) en *rijks-politie* (directeur, commissaris en veldwachters; de laatsten onderscheiden in verschillende rangen en klassen, als majoor, brigadier, rijksveldwachter 1e kl. enz.), veiligheids- en gezondheids-politie. Ook de maréchaussée (zie *aldaar*) neemt politiediensten waar.

Polytechnische school is de school te Delft, bestemd voor opleiding van ingenieurs en architecten. Zie de wet op het Midd. ond. 1863.

Praeventieve (voorloopige) hechtenis kan iemand worden opgelegd, als hij beschuldigd is van eene niet lichte misdaad, en dan nog alleen op bevel van den rechter, nooit willekeurig. Ook is voorgeschreven, dat de gevangene binnen zekeren tijd moet verhoord worden. Bij veroordeeling wordt de praeventieve hechtenis van de geheele gevangenisstraf afgetrokken, bij vrijspraak krijgt men echter geen schadeloosstelling, in Frankrijk wel.

President van de Eerste en van de Tweede Kamer wordt ieder jaar in September benoemd door de Koningin, doch de laatste uit eene voordracht van de Tweede Kamer zelf.

Prins van Oranje heet de eerste zoon van den Koning of andere mannelijke nakomeling, die de vermoedelijke troonopvolger is. Hij wordt met 18 jaar meerderjarig en krijgt dan zitting in den Raad van State. Vóór zijn huwelijk heeft hij *f* 100,000 inkomen, daarna *f* 200,000 (zie ook *Troonopvolging*).

Privilegiën (voorrechten) op 't gebied van belastingen mag niemand meer hebben, behalve de Koningin en een prins van Oranje. (zie *vrijdom*).

Processen tusschen gemeente en provincie mogen

niet gevoerd worden zonder goedkeuring der Koningin. Bij een proces met den Staat is dit natuurlijk niet noodig.

Procesverbaal is een schriftelijk verslag.

Proclamatie van 6 Dec. 1813 was de aankondiging van het nieuwe rijk der Nederlanden. Willem I nam daarbij de souvereiniteit op zich.

Procureur-generaal heet de aanklager bij een gerechtshof. Hij is verkiesbaar in de Eerste Kamer.

Progressieve inkomstenbelasting is eene zoodanige, waarbij men (tot zekere grens) een hooger percent betaalt, naarmate men meer inkomen heeft.

Provinciën zijn de 11 deelen, waarin ons land op administratief (regeerings) gebied verdeeld is. Ze zijn een schakel tusschen Rijk en gemeente.

Provinciale belastingen moeten tot nu toe, na aanneming door het Provinciaal bestuur, worden goedgekeurd bij de wet. Volgens de Grondwet van 1887 moet echter binnenkort eene wet worden gemaakt, die de algemeene regelen voor Prov. belastingen vaststelt. Dan zal misschien nog alleen koninkl. goedkeuring verlangd worden.

Provinciale begrooting van uitgaven en inkomsten moet ieder jaar in de zomervergadering (die begint op den 1^{en} Dinsdag in Juli) door Ged. Staten ter tafel gebracht worden. Na aanneming door de Staten is nog koninkl. goedkeuring vereischt.

Provinciaal Blad wordt uitgegeven, als het noodig is voor Prov. verordeningen, besluiten enz.

Provinciale griffie is het bureau van den griffier (secretaris).

Provinciaal huishouden is het bestuur der provincie, voor zoover dit niet een deel van het staatsbestuur is (vooral de waterstaatszaken).

Provinciale inkomsten zijn 1. *opbrengsten* van eigendommen (b.v. voor Noord-Holland die van Meeren-

berg). 2. *belastingen* (zie *Prov. belast.*) en 3. *opcenten*.

Provinciale eigendommen mogen niet worden verkocht, ook geen nieuwe bijgekocht, dan met goedk. der Koningin.

Provinciale Staten zijn de vertegenwoordigers der bewoners van de provincie, die moeten helpen regeeren en voor de belangen hunner provincie-genooten optreden. Ze kiezen ook de leden der Eerste Kamer. Het aantal leden hangt ongeveer af van de bevolking der provincie.

De *Prov. St. moeten* tweemaal 's jaars vergaderen; den 1^{en} Dinsdag in Juli en den 1^{en} Dinsdag in November. De leden zitten voor 6 jaar, om de drie jaar treedt de helft af. (Zie *Lid* en *Aftreding*).

Provinciale verordeningen moeten, na aanneming door de Staten, door de Koningin worden goedgekeurd; dan komen ze in het Provinciaal Blad en verbinden 8 dagen later. Ze kunnen geen hooger straf bedreigen dan f 75 boete en 2 dagen hechtenis.

R.

Raad van State is een hooggeplaatst college, dat geraadpleegd moet worden voor ieder wetsontwerp en iederen „Algem. maatregel van bestuur” (zie aldaar), dadelijk nadat ze opgesteld zijn. Zijne 14 leden worden door de Koningin benoemd. Met 18 jaar komt ook de Prins van Oranje er in. Is een koning gestorven of buiten staat om te regeeren verklaard, dan neemt de R. v. St. de regeering waar, zolang er geen regent is (voorbeeld in 1890). (Zie verder *Afdeelingen*).

Radikalen noemen zich de menschen, die sneller vooruit willen dan de meesten. Ze hebben dikwijls goede bedoelingen, doch rekenen niet genoeg met de traagheid der massa's.

„**Raming** van inkomsten” is de term bij de staats-

lieden, tegenover „begrooting van uitgaven.” Alle twee zijn schattingen.

Rapporteurs zijn zij, die rapport (verslag) uitbrengen. Vroeger, toen het onderzoek van een wetsontwerp in *afdeelingen* (zie aldaar) verplicht was, werden ook steeds rapporten uitgebracht; tegenwoordig gebeurt dit alles alleen, als de Kamers het willen.

Recht van Petitie. Zie *Petitie*.

Rechterlijke macht is de macht, die geschillen beslist en misdrijven opspoort en straft. Ze bestaat uit de Koningin (zie *gratie* en *Koningin*), den minister van justitie en de rechtbanken (kantongerecht, arrondissements-rechtbank, gerechtshoven en Hoogen Raad). Ook de Raad van State heeft rechterl. macht (zie *Afdeeling*, etc.).

Rechterzijde is bij ons de clericale (kerkelijke) partij; Katholieken, Anti-revolutionnaires en Conservatieven(?).

Rechtsbedeeling is de uitoefening der rechterlijke macht.

Rechtspraak wordt in Turkije, China en Japan ook uitgeoefend (over Nederlanders) door de consulaire ambtenaren, doch alleen in burgerlijke geschillen en in strafzaken, waartegen geen zwaardere straf dan gevangenis bedreigd wordt.

Referendum (van refero = terugbrengen) is een beroep op de kiezers; men kan het o. a. toepassen in Zwitserland; als daar 15000 burgers het verlangen, moet over ieder besluit der vertegenwoordiging door het volk nog eens gestemd worden. Bij ons kennen we het referendum alleen in den vorm van Kamerontbinding.

Regeering is dikwijls (bij overdracht) de naam voor het ministerie.

Regeeringsreglementen voor de koloniën en bezittingen zijn de organieke wetten, die het bestuur in Oost en West omschrijven.

Regentschap moet bij minderjarigheid des Konings

of der Koningin door de Kamers bij vereenigde zitting opgedragen worden aan één persoon. Ook wanneer de Koning of Koningin „buiten staat om te regeeren” verklaard is, moet een regent de staatszaken waarnemen.

Registers van den Burgerl. Stand liggen op ieder Raadhuis (zie Burg. Stand). Zij worden in dubbel gehouden; het tweede ex. gaat jaarl. naar de Arr. rechtbank, om daar te worden bewaard.

Registratie is het schrijven in (niet openbare) registers (lijsten). Vonnissen, testamenten, onderhandsche akten voor onroerend goed en schepen boven 3 last, notariële akten, enz. *moeten* ingeschreven worden in de registers bij den ontvanger van registratie; dit kost alweer geld (zie Registratie-recht). Voor de overige onderhandsche akten is het niet noodig, doch zonder registratie zijn ze niet rechtsgeldig.

Registratie-rechten zijn de belastingen en vergoedingen, die men bij het registreeren moet betalen; ze zijn eene verwarde verzameling van oude belastingen, gedeeltelijk uit de Middeleeuwen overgekomen. De meest drukkende en onbillijke zijn wel de mutatie-rechten op onroerende en roerende goederen, op hypotheken, pandrecht en borgtocht.

Reglementen van orde hebben b.v. de Kamers; zij regelen de manier van beraadslagen, den tijd van vergaderen, enz. Ze zijn *erg* noodig in hartstochtelijke vergaderingen, als de Fransche Kamer b.v.

Rekenkamer is een nuttig lichaam. Zij kijkt zeer precies na, hoe 'slands gelden besteed worden en houdt ook een oog op die van de provinciën. Er zijn 7 leden, die uit voordrachten van de Tweede Kamer benoemd worden en ook alleen op voordracht dier Kamer kunnen worden ontslagen, *bij rechterlijke uitspraak*. Ontslag op verzoek door de Koningin.

Rekening en verantwoording moeten na 't eind van 't jaar de ministers doen aan de Staten-Generaal,

de Gedeputeerde Staten aan de Prov. Staten, Burg. en Weth. aan den Gemeenteraad.

Renten heeft Nederland jaarlijks — maar *f* 35 millioen te betalen. Dit is voor een groot deel een cadeau van onze voorouders. (Republiek, Fransche tijd, Belgische opstand.)

Representatief stelsel is het mederegeeren van het volk door representatie (vertegenwoordiging). Het is pas in de Middeleeuwen uitgevonden (in Engeland) en in den nieuwen tijd algemeen toegepast na de Fransche Revolutie. 't Is een mooie middelweg tusschen volksregeering en alleenheerschappij.

Republiek is een land, waar eene vergadering regeert met een of meer bestuurders, die *onder* haar staan. Tegenwoordig hebben alle republieken een hoofd van bestuur, den president.

Ridderorden zijn er op 't oogenblik 3 in Nederland: *a.* de Militaire Willemsorde, *b.* de orde van den Ned. Leeuw, *c.* de orde van Oranje-Nassau (pas ingesteld en ook voor de dames bestemd). Wie eene vreemde ridderorde wil aannemen, moet daarvoor toestemming van de Koningin hebben.

Rijk of „het rijk in Europa” is dikwijls de officiële naam voor Nederland.

Rijksbelastingen zijn: *A.* de *directe*, *B.* de *indirecte*, *C.* *accijnzen*, *D.* *invoerrechten*.

Rijkspostspaarbank is eene hoogst nuttige instelling van 't jaar 1880. Ze geeft eene gemakkelijke gelegenheid tot sparen (men begint desnoods met 5 cent) en is heel wat beter te vertrouwen dan vele notarissen, bankiers en effecten.

Ruggespraak was eene der grootste gebreken van onze staatsinrichting in den tijd der Republiek. De heeren vroedschapsleden, die naar de Prov. Staten gingen en ook de leden der Prov. Staten, die naar de Staten-Generaal gingen, kregen over de te voren opgegeven

onderwerpen van bespreking commissies mee (of ze vóór of tegen moesten stemmen (*imperatief mandaat*); kwam er iets onverwachts ter tafel, dan moesten de heeren naar hunne commitenten (afvaardigers) *terug*. Dit misbruik kon pas afgeschaft worden, toen de Franschen kwamen (als zoovele andere verkeerdheden). Ruggespraak der afgevaardigden met de kiezers is nu geheel verboden: ieder moet stemmen „volgens plicht en geweten.”

S.

Saldo is het overschot op eene rekening: *voordeelig* of *batig*, als de inkomsten hooger, *nadeelig* als ze lager zijn dan de uitgaven; de eerste soort is bij de schatkist, etc. zeer zeldzaam.

Sanctie (heiliging) noemt men de goedkeuring (handteekening) der Koningin, noodig onder iedere Wet en ieder Besluit.

Schatkist = Rijks kas, waarover het beheer gevoerd wordt door den min. v. financiën.

Schatkist-biljetten of **promessen** zijn schuldbrieven van den Staat, die dienen om een tijdelijk tekort te stoppen en hoogstens een jaar in omloop mogen zijn. Ze vormen de *vlootende* schuld.

Schatters zijn zij, die, *onder eede*, zijn aangesteld, om de waarde van eigendommen te begrooten (voor grondbelasting, personeel, onteigening enz.).

Schooltoezicht bestaat: voor Hooger Ond. uit inspecteurs en curatoren, voor 't Middelbaar uit inspecteurs en schoolcommissies, voor 't Lager uit inspecteurs, districts-schoolopz., arrondissements-schoolopz. en schoolcommissies.

Schorsing eener gemeentebelasting kan, ook na goedkeuring, door de Koningin geschieden bij de wet.

Schorsing van gemeente-verordeningen kan geschieden door de Koningin.

Schorsing van onderwijzers kan geschieden door het gemeentebestuur, dat ook ontslag verleent.

Schorsing van Provinc. besluiten kan plaats hebben door de Koningin.

Schutterij is eene krijgshaftige instelling tot „verdediging der haardsteden” en tot handhaving der orde. Ieder moet er in dienen van 25—35 jaar, tenzij hij vrijloot of ongeschikt is. In gemeenten beneden 2500 zielen in de kom wordt echter niets van den schutter verlangd (*rustende schutterij*), in de andere moet hij gedurende 5 jaar nu en dan exerceeren (*dienstdoende of dd.*). De schutterij hoort onder Binnenl. Zaken, is niet erg in aanzien en zal wel spoedig verbeterd of afgeschaft worden. De dd. schutterij telt $\pm$ 42000 man.

Senaat heet in vele landen de Eerste Kamer (naar 't voorbeeld van den Romeinschen Senatus); bij ons wordt die kamer ook soms zoo genoemd (door deftige menschen).

Socialisten zijn eigenlijk zij, die zich met de inrichting der maatschappij (societas) bemoeien. Het woord wordt echter het meest gebruikt voor hen, die direct streven naar eene maatschappij, waarin de Staat alles bezit en alle zaken drijft.

Specialiteiten zijn menschen, die in een vak bijzonder (speciaal) uitmunten. Bij ons vindt men ze veel op staatkundig gebied (zegt men); ze genieten soms de eer minister te zijn in een *ministerie van fusie* (zie aldaar).

Standaardleger is een leger, dat altijd onder de wapens is. Het werd in West Europa (ook bij ons) eerst ingevoerd in de 15^e eeuw; voor dien tijd riep men de „ridders en mannen” alleen op bij geval van oorlog. Bij ons vormen eigenlijk alleen de vrijwilligers het staande leger; de lotelingen vormen de militie.

Staat is een land, waar dezelfde regeering en dezelfde algemeene wetten heerschen. Ook wordt het woord voor de gezamenlijke bewoners en voor de regeering gebruikt.

Staatshuishoudkunde is de wetenschap, die zich bezig houdt met de studie der samenleving van menschen en die de regels wil samenstellen, waarnaar maatschappij en staat zich dienen te richten. *Zij* is dus de leer, de staatsinrichting is de toepassing. Ieder, die mee wil praten in politiek, moest eerst de staatshuishoudkunde bestudeeren.

Staatkunde of -kunst is een onderdeel van de staatshuishoudkunde; zij leert alleen hoe een *staat* geregeerd moet worden. Velen meenen, dat ze hier iets van weten.

Staatkundige vrijheid is de vrijheid of het recht, om deel in de regeering te hebben, dus om lid van de regeering te worden of om alleen maar mee te *kiezen*. Dit recht is alleen voor Nederlanders.

Staatsbeleid is (goed) staatsbestuur.

Staatsblad is het blad dat van staatswege uitgegeven wordt, om eene nieuwe wet (ook wel eens een algem. maatr. van bestuur (zie aldaar) en andere Konink. besluiten) af te kondigen. De wet wordt aangeduid met het nummer van het staatsblad.

Staatscourant is een dagblad, dat besluiten, benoemingen, goedkeuringen, enz., in één woord regeeringsnieuws bekend maakt. Ieder kan het inzien ten raadhuije; buitendien nemen de meeste dagbladen het voor naamste van den inhoud over.

Staatsbankroet is eene geheele of gedeeltelijke staking van betaling vanwege den staat. Wij hebben hier gelukkig maar één voorbeeld gehad, nl. de beruchte „tierceering” onder Napoleon I (1811; er werd voortaan maar van $\frac{1}{3}$ der schuldbrieven meer rente betaald; in 1842 zijn de overige schuldbrieven tegen den loopenden (zeer lagen) koers weer ingenomen).

Staatsinkomsten zijn: 1 opbrengst van eigendommen (domeinen); 2. vergoeding voor diensten, aan particulieren bewezen (b. v. de post); 3. belastingen; 4 uitkeeringen van België (zie aldaar); 5. Inkomsten uit de koloniën [samen in 1892 ongeveer 120 mill.].

Staatsregeling is de inrichting van 't staatsbestuur, te vinden in de Grondwet en de organieke wetten (zie aldaar).

Staatsschuld kan zijn *vast* (voor onbepaalden tijd aangegaan, hier $\pm$ f 1100 millioen) of *vlottend* (voor hoogstens één jaar).

Staatsspoorwegen zijn spoorwegen, aangelegd door den Staat (vgl. de wet van 1861, — eene maatschappij heeft ze echter meest in huur en gebruikt (exploiteert) ze).

Staat van beleg is een buitengewone toestand, waarin de Koningin een of ander deel des lands kan verklaren te zijn, doch alleen in bepaalde gevallen, bij de wet geregeld. Is dit gebeurd, dan kan de vrijheid van drukpers en vergadering worden geschorst, de politie mag vrij in de woningen doordringen, ze mag zelfs somtijds brieven openen. Ook kan het gezag somwijlen in militaire handen gelegd worden.

Staat van Oorlog is nog een graadje erger. In werkelijken oorlog kan zelfs de rechtspraak aan buitengewone rechters worden opgedragen. 't Is hier: „nood breekt wet.”

Staking van stemmen (b. v. 50 vóór en 50 tegen) heeft in eene voltallige vergadering tot gevolg, dat het onderhavige voorstel afgekeurd gerekend wordt; in eene onvoltallige gaat dit natuurlijk niet zoo: men behandelt het voorstel nog eens in eene volgende vergadering; staken dan de stemmen weer, dan is 't voorstel afgekeurd. In een voltalligen Gemeenteraad kunnen de stemmen niet staken (altijd oneven getal leden), tenzij een lid zich onthoudt.

Staten-Generaal = algemeene standen. Het woord dateert uit de tijden der Bourgondische vorsten (1465), toen voor 't eerst eene *algemeene* vergadering werd belegd uit de staten der verschillende Bourgondische landen. Men zou nu beter zeggen: de Rijksstaten; *nog* beter, „de vertegenwoordiging”, want staten (*standen*) zijn er niet meer in.

Statistiek is eene opgave met cijfers van den toestand van een of ander onderwerp (bevolking, landbouw, geboorten, huwelijken, etc.).

Stembiljet (eigenl. kiesbiljet) is het briefje, dat ieder kiezer ontvangt vóór eene verkiezing en dat ieder *moest* brengen op het stembureau.

Stembureau is de plaats, waar burgemeester en twee raadsleden (in groote gemeenten, waar meer bureau's zijn, ook wel 3 raadsleden) de stembus bewaken.

Stembus is de blikken bus met nauwe opening, die de biljetten opneemt. De stembussen moeten zoo spoedig mogelijk na de verkiezing naar de hoofdplaats van het district gebracht worden. Daar worden ze geopend daags na de verkiezing (in eiland-districten 2 dagen er na), de stemmen geteld en proces-verbaal van den uitslag opgemaakt (zie *geloofsbriefven*).

Stemmachine is eene machine, uitgevonden door den Belg Robin, die den vorm heeft van eene piano. Voor iederen candidaat is eene toets; de kiezer gaat op het voetstuk staan, drukt op eene der toetsen en — de stem is opgeteekend. In ons land is dit gemakkelijke instrument nog niet in gebruik.

Stemopnemers benoemt de burgemeester in iedere raadszitting; ze moeten bij iedere stemming de stemmen opteekenen; in de Kamers doen dit de onder-voorzitters.

Stemrecht is het recht om te *stemmen* (over een wetsontwerp of voorstel); alleen de leden van regeeringslichamen hebben dat bij ons (in Zwitserland ook het

volk). Het is dus iets geheel anders dan *kiesrecht*.

Stenografen zijn snelschrijvers, die o. a. van rijkswege bij de Kamers zijn aangesteld, om verslag te maken van al het gesprokene; ze bedienen zich van bijzondere teekens, die soms een geheel zin aanduiden. Particuliere stenografen vindt men tegenwoordig in alle belangrijke vergaderingen.

Strafrecht is het berechten van wetsovertredingen. Men vindt de bepalingen van ons strafrecht in het strafwetboek.

Strafwetboek (zie crimineel wetboek).

Strandvonder zijn tegenwoordig gelukkig alleen maar burgemeesters der aan zee liggende gemeenten of enkele bepaald hiertoe aangestelde ambtenaren. Alles, wat gevonden wordt, moet bij hen gebracht worden. (Zie de artt. 550 en 551 van het W. van Kooph.)

Successie-recht is de belasting, die men betalen moet bij het aanvaarden van eene erfenis (veel voor een erfenis van verre bloedverwanten, weinig voor een kindsdeel). Ze hoort bij de indirecte belastingen en werkt goed. (Wet van 1885).

Supplementaire begrooting (supplement = aanvulling) wordt door den minister gemaakt, als hij op *de* begrooting van 't jaar geen geld genoeg kan vinden en de „onvoorziene uitgaven” ook op zijn (b. v. bij rampen). De Kamers moeten hierover ook weer stemmen.

T.

Takken van bestuur zijn onderdeelen van dat bestuur (Financiën, oorlog, etc.).

Tarieven, prijslijsten, bestaan o.a. wettelijk voor tollèn, invoerrechten, belooningen van procureurs, notarissen en advocaten, voor spoorwegvrachten (hier zijn

voor de maatschappijen de hoogste prijzen, die ze eischen kunnen, voorgeschreven), enz.

Tekort is hetzelfde als een nadeelig saldo of slot (zie aldaar). Het komt bijna jaarlijks terug en moet maar weer gedekt worden.

Toezicht van hooger hand bestaat voor alle openbare takken van dienst in provincies, gemeenten en waterschappen. Het is lang niet overbodig (zie *goedkeuring* en *inspecteurs*).

Tollen, van 't Rijk, op wegen en vaarten zullen hopelijk spoedig afgeschaft worden.

Troonopvolging. De kroon is erfelijk in 't Huis van Oranje, in de mannelijke en in de vrouwelijke linie, doch in de laatste alleen, als er geen mannelijk afstameling uit de mannelijke lijn („*mannelijk oir*”) van Willem I meer over is (zooals nu). Mocht onverhoopt onze Koningin kinderloos komen te sterven, dan zou de kroon komen aan de naaste vrouwelijke bloedverwant van Willem III, nl. de Groot-hertogin van Saksen-Weimar (haar man zou dan echter tusschen Saks.-W. en Nederl. moeten kiezen); mocht deze, met hare nakomelingen, ook gestorven zijn, dan was de prinses von Wied, dochter van Prins Frederik, aan de beurt en eindelijk na 't uitsterven van geheel de nakomelingschap van Willem I, zou men moeten zoeken onder de nakomelingen van zijne zuster, die in Brunswijk gehuwd is. Nooit kan echter onze kroon met eene andere op één hoofd vereenigd worden.

Troonrede is de redevoering, die door de Koningin-regentes (of een minister als gemachtigde) ieder jaar in September van den troon aan de Vereenigde Kamers wordt voorgelezen. Ze schildert in korte woorden den toestand des lands en vermeldt, ook erg kort, wat voor wetsontwerpen de regeering in 't beginnend jaar denkt in te dienen.

Tweede Kamer bestaat uit 100 leden, gekozen in de kiesdistricten (zie aldaar) door de Kiezers (zie aldaar) uit de mannelijke Nederlanders, die minstens 30 jaren oud zijn. Ze krijgt de wetsontwerpen, als de Raad van State ze gezien heeft, kan *amendementen* aannemen (zie aldaar) en dan stemmen. Verder heeft ze het recht van *initiatief* (zie aldaar), van *enquête* (zie aldaar) en van *interpellatie* (zie aldaar). De leden treden om de 4 jaar allen af (nu voor 't eerst in 1895), doch zijn herkiesbaar — vóór 1848 werden de leden der Tweede Kamer voor drie jaar gekozen door de Provinciale Staten. — Ze *moet* minstens 20 dagen in 't jaar vergaderen, te beginnen den 3^{en} Dinsdag in September, verder zoo dikwijls de Koningin het goed vindt. De regel is, dat de Tweede Kamer bijna 't heele jaar bijeen is. De leden krijgen f 2000 + reis- en verblijfkosten.

U.

Universiteiten (hooge scholen) voor alle faculteiten (zie aldaar) zijn er in ons land 4: te Leiden, Utrecht en Groningen van het Rijk, te Amsterdam van de Gemeente. De Vrije Universiteit te Amsterdam, opgericht door Dr. Kuiper en de zijnen, is wel hooge school, maar geen Universiteit (er zijn maar drie faculteiten en men kan er niet promoveeren).

Uitlevering geschiedt met personen, die bepaalde, bij de wet aangeduide misdaden gepleegd hebben in een vreemd land, waarmee wij een uitleveringstraktaat hebben.

Uitvoerende Macht is de macht, om de wetten uit te voeren, ze berust bij de Koningin en hare Ministers; verder (onder dezen) bij Gedep. Staten en bij Burg. en Weth. — In 't algemeen kan men zeggen, dat elk

regeeringscollege of elke ambtenaar met een deel der uitv. macht is belast.

Uitvoerrechten bestaan hier gelukkig niet meer, sedert in 1865 dat op de geraffineerde suiker opgeheven is, nog wel in Indië.

Uitzetting van den vreemdeling, die geene middelen van bestaan kan aanwijzen of geene stukken heeft, waaruit naam en vroegere verblijfplaats blijken, kan geschieden door den burgemeester, als die vreemdeling pas is aangekomen. Is hij toegelaten en blijkt hij later geen bestaansmiddelen te hebben, dan kan alleen een vonnis van den kantonrechter hem uitwijzen. Is hij gevaarlijk voor de publieke rust, dan gaat hij ook.

V.

Vaccinatie (pokkeninenting) is bij ons verplicht voor ieder, die naar school wil gaan om dezelfde reden waarom men verplicht is de schoorsteenen te laten vegen. Ze heeft geen kwade gevolgen meer, sinds er alleen met koepokstof wordt ingeënt.

Vaste schuld zie *Staatsschuld*.

Veeartsenijsschool is de rijksschool voor veedokters te Utrecht. Na goed examen kan de leerling er inwonen voor weinig geld.

Veenschappen (stukken veengrond onder één ontginningsbestuur) en *veenpolders* staan onder toezicht van Prov. St. en Koningin, evenals de waterschappen.

Veiligheidspolitie is de zorg voor de veiligheid der burgers, dus het waken tegen misdrijven, besmettelijke ziekten, brand, ongezonde inrichtingen, enz.

Verandering van woonplaats (domicilie) moet binnen 1 maand ter secretarie van de nieuwe woonplaats worden opgegeven. Wie 't niet doet, belooft boete.

Veranderingen in de Grondwet zie *Grondwetsherziening*.

Verantwoordelijkheid der Ministers zie *Ministerriële verantw.*

Verbeurdverklaring van goederen kan niet meer plaats hebben, dan alleen van het corpus delicti (het voorwerp, waarmede 't misdrijf' gepleegd is) bij de rechtbank. Hierin hebben we andere tijden gekend.

Verdragen met vreemde mogendheden sluit de Koningin. Zij brengt ze echter ter kennis van de Kamers, tenzij geheimhouding noodig is voor 't belang of de veiligheid des Rijks.

Vereenigde zitting der kamers moet plaats hebben :

1. Bij de opening en de sluiting der zitting, 2. bij de inhuldiging des Konings (of der Koningin), 3. bij het regelen der voogdij en benoemen van een voogd voor den Koning (of de Koningin), 4. bij het benoemen van een regent, 5. als de Koning (of Koningin) „buiten staat om te regeeren" verklaard moet worden.

Vereenigde zitting in dubbelen getale (te voren overal buitengewone verkiezing) is nog gewichtiger. Zij is noodig voor elke verandering in de orde der erfopvolging en voor het benoemen van een troonopvolger (bij mogelijke geheele uitsterving der Oranjes).

Vergaderingen *Eerste en Tweede Kamer, Prov. St. en Gemeenteraad* zie aldaar.

Vergaderingen tot gemeenschappelijke beraadslaging in de open lucht mogen alleen gehouden worden na toestemming van den Burgemeester.

Vergunningen voor den verkoop van sterken drank in 't klein mogen door het gemeentebestuur worden afgegeven tot het hoogste getal (maximum) bereikt is. Is het maximum bereikt, dan moeten eerst Ged. Staten machtiging geven aan B. en W.; dit geschiedt alleen in zeer bijzondere gevallen.

Vergunningen voor 't dooden van schadelijk wild kan de Comm. der Koningin afgeven. Hij doet dit echter niet te veel.

Verkiezing voor de Eerste kamer heeft plaats om de 3 jaar in de maand Juli (1892 voor 't eerst), voor de Tweede Kamer om de 4 jaar in Juni (1895 voor 't eerst), voor de Prov. Staten om de 3 jaar in Mei (1892 voor 't eerst), voor de Gemeenteraden om de 2 jaar in September (1893 voor 't eerst). Wie in twee of meer districten gekozen wordt tot lid der Tweede Kamer of der Prov. Staten, mag maar voor één aannemen; in de andere heeft eene nieuwe verkiezing plaats.

Verlies van staatsburgerschap zit er op voor hem, die 1. in een vreemd land burger wordt, 2. buiten toestemming der Koningin buitenlandsch militair wordt, 3. vijf jaar in 't buitenland woont en niet denkt terug te komen.

Vernietiging van Prov. en Gemeenteraadsbesluiten kan geschieden door de Koningin, indien ze tegen de wet of het algemeen belang zijn.

Vernietiging van Gemeentebelastingen kan door de wet geschieden, zelfs na goedkeuring der Koningin.

Verplichte gemeenteuitgaven zijn b. v. die voor onderwijs, burgerlijken stand, politie, enz. Als ze niet op de begrooting voorkomen, zetten Gedep. Staten ze er desnoods op.

Verslagen zijn nauwkeurige aantekeningen, b.v. over 't gesprokene in de Kamers, over den toestand van Landbouw, Onderwijs, Armverzorging.

Vertegenwoordiging is waarneming van belangen van anderen; de leden der Eerste Kamer *vertegenwoordigen* de groote bezitters van vaste goederen en de staatswijsheid, die der Tweede Kamer vertegenwoordigen een groot deel des volks (zie *Representatief*).

Verwaarloozing van zijne taak door het gemeente-

bestuur kan ten gevolge hebben, dat bij de wet het bestuur der gemeente aan anderen wordt opgedragen.

Vischakten zijn vergunningen om te visschen met het net of ander vischtuig. Hengelen is zonder akte vrij in publiek water, eveneens het bevisschen van vischwater (door den eigenaar of rechthebbende) dat met geen ander in verbinding staat.

Vlottende schuld is de staatsschuld, die binnen het jaar weer afgedaan moet worden (zie schatkistpromessen).

Vloot van Nederland bestaat uit 147 vaartuigen met 10840 man.

Volkstelling is eene goede uitvinding van den nieuwere tijd. Ze geschiedt in ons land iedere 10 jaar, sedert 1829. De uitkomsten der volkstelling gelden als grondslag voor de meeste berekeningen.

Voltallige vergadering is eene vergadering, waar alle personen aanwezig zijn, die lid der verg. zijn.

Volstreckte meerderheid is het grootste deel van alle uitgebrachte stemmen, b. v. 40 van de 79, 51 van de 100.

Voogdij wordt over den persoon van een minderjarigen koning of eene koningin beneden 18 jaar uitgeoefend door één of meer voogden, benoemd door de Staten-Gen. in vereenigde zitting. De voogdij is dus afgescheiden van 't regentschap.

Vreemdeling is ieder, die geen Nederlander (zie aldaar) is.

Vrede sluiten doet de Koningin.

Vrijdom van belastingen heeft niemand; alleen betalen de Koningin en een prins van Oranje geen personeel.

Buitendien zijn de volgende eigendommen vrij:

a. Eigendommen van Staat, provincie of gem., polders en waterschappen, uitsluitend gebezigd voor den openbaren dienst;

b. de gebouwen, uitsluitend dienende tot openbaren eeredienst;

c. begraafplaatsen met aanhoorigheden;

d. inrichtingen voor alle onderwijs, ook semenariën voor opleiding tot geestelijke;

e. gebouwen, die dienende als instellingen van weldadigheid, voor zoover de armverzorging in de gebouwen plaats heeft;

f. gebouwen, uitsluitend ingericht voor kunsten en wetenschappen (musea).

Van gebouwen, gesticht op woeste gronden, op ontgonnen grond of op polders wordt in de eerste jaren geen belasting geheven.

Vrijheid van drukpers is de vrijheid, om te laten drukken en uitgeven, wat men goedvindt. Men behoeft daar niemand naar te vragen; wel kan men *achterna* voor laster of kwetsing der zeden vervolgd worden.

Vrijheid van eigendom, d. i. beschikking over 't geen hem toebehoort, heeft ieder eigenaar; doch niet geheel: hij kan b.v. onder curateele (zorg van anderen) gesteld worden, het eigendom kan voor 't algemeen belang *ont-eigend* worden (zie aldaar). Ook kan de vrijheid van eigendom beperkt worden in het belang der openbare orde (men kan b.v. niet overal een huis bouwen).

Vrijheid van godsdienst is de vrijheid om den eeredienst in te richten, zooals men verkiest. Ze bestaat hier niet geheel volledig: alles, wat andersdenkenden moet hinderen, is verboden, b.v. ambtsgewaad van geestelijken op den openbaren weg, processies, etc. (de processies worden echter in Limburg toegelaten).

Vrijheid van onderwijs is de vrijheid om onderwijs te geven. We hebben die hier in zooverre, dat ieder er toe komen kan, maar — hij moet eerst zijne akten van bekwaamheid hebben en ook een bewijs van goed gedrag kunnen toonen. — Zonder deze mag men zelfs voor

niemendal geen les geven, tenzij de leerlingen uit één huisgezin zijn (in dit geval ook voor geld).

Vrijheid van vereeniging en vergadering hebben alleen de ingezetenen. Oproerige en onzedelijke vereenigingen of vergaderingen kunnen echter verboden worden en in de open lucht mag zonder toestemming van den burgem. niet vergaderd worden, als er in die vergaderingen nl. beraadslagingen zullen worden gehouden.

Vrijheid van spreken hebben de leden van Kamers, Prov. St. en Gemeenteraden geheel en al. De laatsten maken er dikwijls niet genoeg gebruik van.

Vrijwilligers zijn er in leger en vloot omstreeks 3200. Zij vormen de kern, waar de militie aan sluiten moet. Ze zijn de beste soldaten, maar niet de beste menschen.

W.

Waarborg wordt de keur genoemd, die de essayeurs (zie aldaar) zetten op gouden en zilveren voorwerpen, ten bewijze van echtheid.

Wapenoefening mag buiten leger en schutterij op openbare plaatsen niet gehouden worden dan na verlot van 't gemeentebestuur.

Waterschappen (zie ook polders) zijn vereenigingen van eigenaren van gronden, met het doel, den waterstand op die landerijen te regelen. Ook noemt men die gronden met elkaar wel het waterschap. Ze staan onder toezicht van Provinciaal- en Rijksbestuur. Waterschappen bestaan sedert de 13^e eeuw of eerder.

Waterschapsbesturen worden soms door de Koningin uit eene voordracht, soms door de Ingelanden gekozen.

Waterschapslasten zijn de gelden, die de Ingelanden moeten opbrengen tot onderhoud van dijken, molens, waterloozingen enz. Ze zijn dikwijls erg hoog.

Waterstaat is de toestand van het water in de zee, de rivieren, de kanalen en meren (besloten boezems), enz. Hij is bij ons vrij goed ingericht, doch er is nog niet genoeg eenheid in. Ook dijken en wegen behooren tot den waterstaat nl. tot den z.g. „drogen waterstaat.”

Waterstaatswet behoort nog steeds (sedert 1848) tot de vrome wenschen; *zij* zou de zoo noodige eenheid kunnen brengen. We moeten ons nu nog behelpen met „voorloopige regelingen.”

Wet is een voorschrift, gemaakt door Koningin en Kamers te zamen en gezien en besproken door den Raad van State.

Het wetsontwerp wordt gewoonlijk door den minister opgesteld (zie *initiatief*), dan moet de RAAD VAN STATE worden gehoord; van hier gaat het naar de *Tweede Kamer* (met memorie van Toelichting). Daar wordt het eerst onderzocht en dan openbaar behandeld; stemt de Kamer het nu af, dan krijgt de minister het terug; keurt ze het onveranderd of met veranderingen (amendementen) goed, dan gaat het naar de EERSTE KAMER. Verwerpt deze het, dan krijgt alweer de minister het ding terug, neemt ze het (*onveranderd*) aan, dan moet het naar de *Koningin*, die er nu gewoonlijk de Sanctie (kracht) aan geeft door middel van hare handteekening. De minister zet het contraseign.

Neemt een lid van de Tweede Kamer het initiatief, dan is de gang iets anders: Tweede Kamer, Eerste Kamer, Raad van State, Koningin. — Zie verder *afkondiging en onschendbaarheid*.

Wet op de verantwoording der geldmiddelen, moet nog gemaakt worden, evenals die op het kiezen, op den waterstaat, op den krijgsveld, op de inkomstenbelasting enz.

Wet op de middelen is de wet, die jaarlijks de inkomsten van den Staat vaststelt.

Wetboek van burgerlijk Recht zie *Burgerlijk Wetboek*.

Wetboek van Burgerl. Rechtsvordering is het wetboek, dat de wijze van behandeling der Burgerlijke Zaken aangeeft. 't Kwam in werking in 1838, in Limburg in 1842.

Wetboek van Koophandel regelt de betrekkingen tusschen handelaars: schuldvordering, compagnieschap, vennootschappen, faillissementen, enz. 't Is in 1838 ingevoerd. *Ieder* koopman moet er van op de hoogte zijn en het minstens thuis hebben.

Wetboek van Strafrecht zie *Crimineel wetboek*.

Wetboek van Strafvordering is ook in 1838 ingevoerd.

Wetenschappelijke graad is de titel van Doctor (Dr.), dien men aan de academies te Amsterdam, Leiden, Utrecht en Groningen kan verkrijgen na volbrachte studie en het schrijven van een boekje (dissertatie).

Wetgevende macht berust bij ons bij de Koningin (*initiatief* en *sanctie*) en de Kamers (*initiatief, amendement, aanneming of verwerping*).

Wethouders zijn de raadsleden, die door den Raad worden gekozen, om den burgemeester in het dagelijksch bestuur ter zijde te staan. Twee wethouders zijn er in gemeenten beneden 20,000 zielen, drie of vier (naar verkiezing) in grootere gemeenten.

Wetsuitlegging wordt nog al eens verschillend gegeven door verschillende rechters; de uitspraken van den Hoogen Raad brengen dan, als orakelspreuken, eenheid.

Z.

Zeemilitie vormen die lotelingen, die in den zeedienst komen; ze hebben maar eenen oefeningstijd van *vijf maanden* en behoeven ook geen schutter te worden. 't Is

dus een buitenkansje, meest weggelegd voor schippers en visschers.

Zeevisscherijen staan onder toezicht en bescherming van den Staat (college voor de zeevisscherijen).

Zegelrecht is niets dan eene indirecte belasting. De wet schrijft eenvoudig voor, dat notariëele akten, vonnissen, verzoekschriften, etc. op gezegeld papier moeten gezet worden en de burger betaalt zooveel als het zegel aanwijst.

Zetters zijn de beëdigde personen, die de huurwaarde en de overige grondslagen voor de personeele belasting moeten bepalen (zie *Schatters*) en tevens den aanslag in het patentrecht regelen.

Zuiveringseed legt ieder verkozene in Kamer, Prov. Staten of Gemeenteraad af, om te bewijzen, dat hij niet door giften of beloften middellijk of onmiddellijk zijne verkiezing heeft bevorderd.

Zuiveringsverklaring legt iedere verkozene af, die bezwaar heeft tegen het doen van een eed.